

Co je město?

Vývoj měst v historické a současné perspektivě

Mgr. Petr Tonev, Ph.D.

MPR_MRMR Management rozvoje měst a regionů

Sídla – základní pojmy

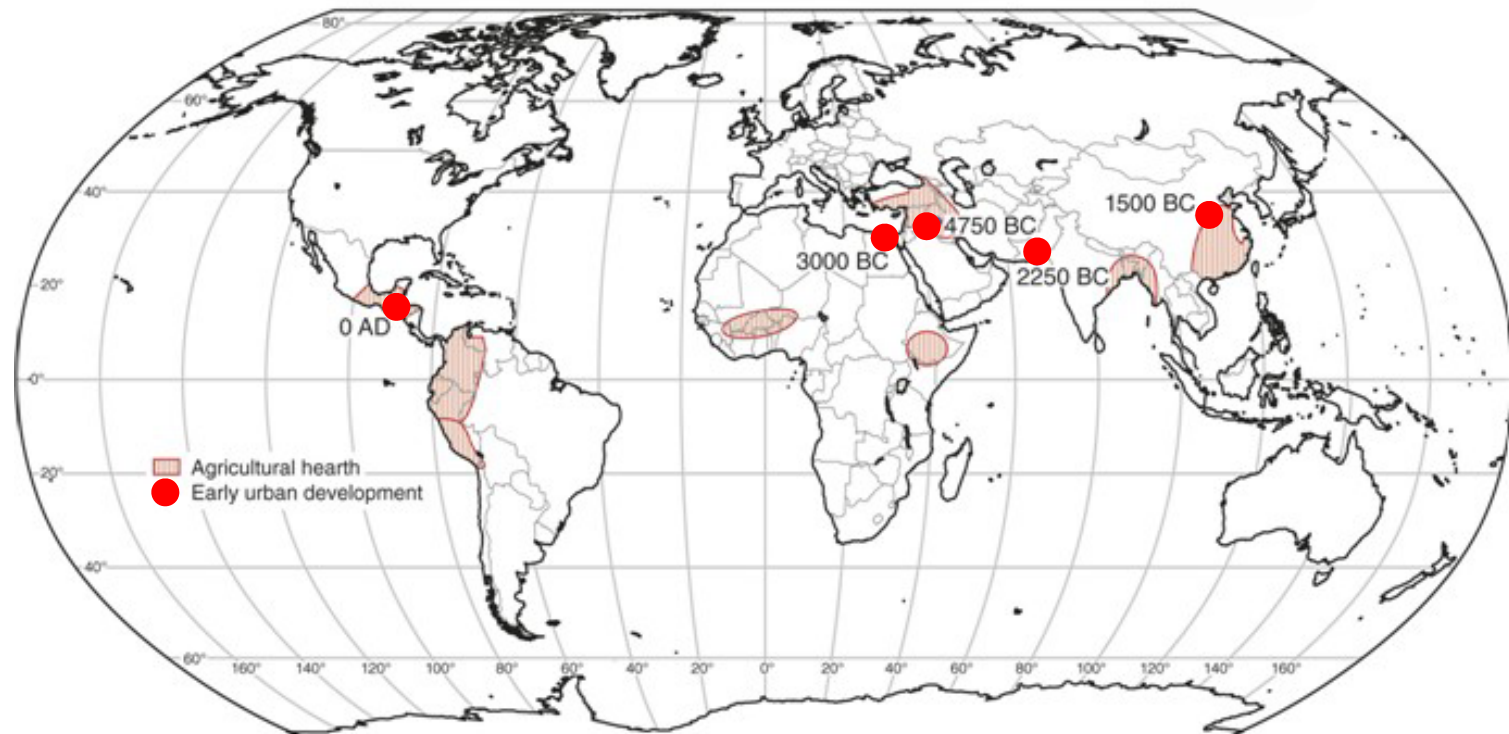
- **Obydlí** - prostory trvalého nebo jen občasného pobytu člověka, ve kterých člověk přespává, pracuje nebo přechovává své zásoby (obytný dům + hospodářské budovy + hospodářský prostor (dvůr, zahrada))
- **Sídlo** - prostorově oddělená a trvale osídlená skupina lidských **obydlí**. Každé sídlo má zpravidla vlastní místní pojmenování a je odděleno od ostatních sídel volnými plochami. Dle svého charakteru se sídla dělí na **venkovská** a **městská**.
- **Obec** - je administrativní jednotka - základní článek administrativního členění státu, má svoji samosprávu – volené zastupitelstvo, v čele stojí starosta/primátor. Každá obec je tvořena jedním nebo více **sídly** a je hranicemi oddělena od jiných obcí nebo od území jiných států.
- **Město** – je obec, která splňuje určitá kritéria, zpravidla vymezená v legislativě (nejčastěji velikost, ale i některé další parametry)

Historie - vývoj sídel

- Trvalá/stabilní sídla začala vznikat v období neolitu - neolitická revoluce => přechod od sběru/lovu k zemědělství (cca od 10 tis. let př.n.l.)
- První sídla měla venkovský charakter, jejich obyvatelé se nijak neodlišovali způsobem života, obživy, statusem...
- Vznik měst umožnilo až zdokonalení zemědělství => přebytky, dělba práce – rozdělení na zemědělce a nezemědělce (řemesla, obchod...) => soustředění nezemědělských aktivit do větších sídel, ze kterých se postupně vyvinula města, obsluhující okolní zemědělské oblasti

Historie – první města

- První velká města vznikala v úrodných oblastech (často poblíž velkých řek), které měly vhodné podmínky k vytváření přebytků – tzv. pět ohnisek urbanizace (The Five Hearths of Urbanization)
- Předpokladem byla i pokročilá forma politické organizace území – souvislost se vznikem prvních starověkých civilizací

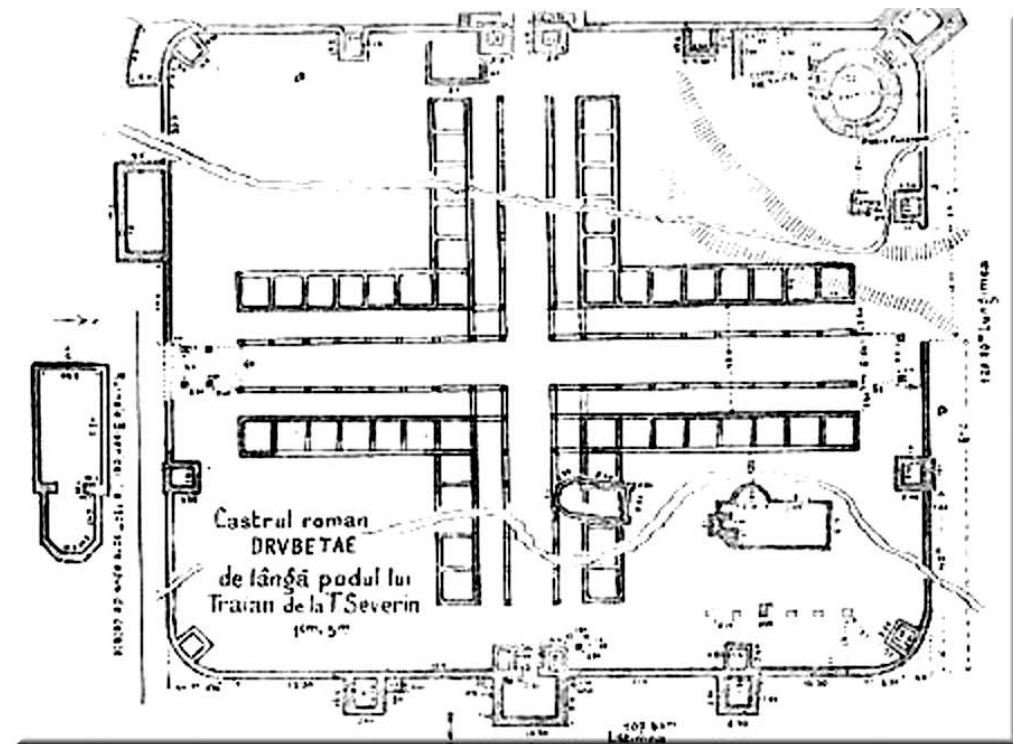
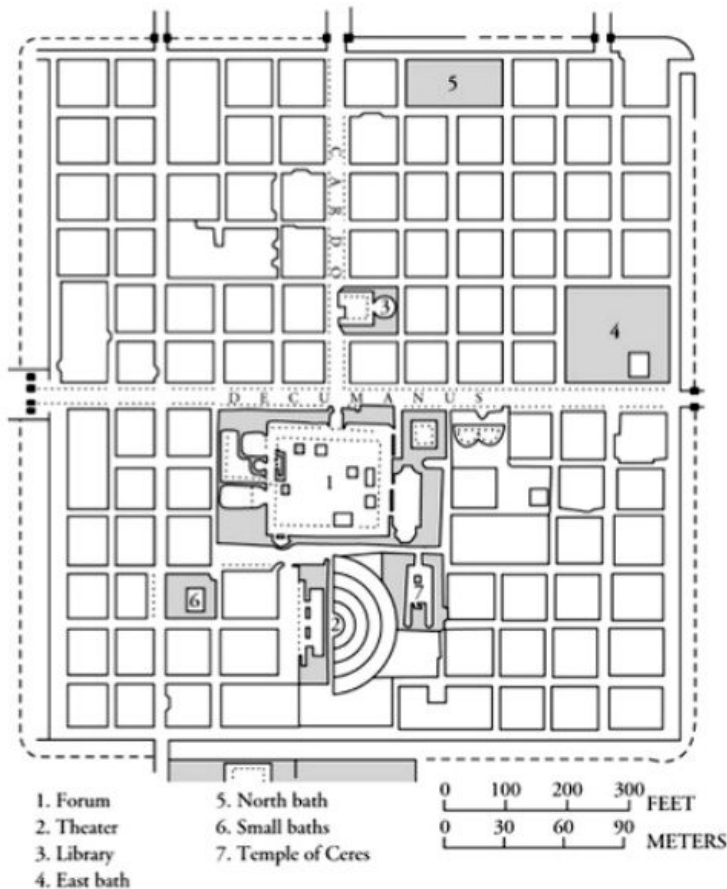

Historie - vývoj měst

- Města/městské civilizace se z Mezopotámie a Egypta postupně rozšiřovaly do dalších oblastí:
 - Středozeemí - Féničané zakládali města na pobřeží Středozeemního moře – např. Tyr, Sidon, Kartágo...
 - Řekové založili množství měst v širší oblasti Egejského moře – Trója, Mykény, Olympia, Delfy, Atény, Sparta...
- Po ústupu antického Řecka iniciativu přebrala Římská říše - Řím, který se stal centrem rozsáhlého státního útvaru, byl největším a nejvýstavnějším městem starověku (cca 1 mil. obyv.).
- Římané rozšířili městskou kulturu v celé říši - základem nových měst se zpravidla stávaly vojenské tábory lokalizované ve strategicky významných polohách nebo na křižovatkách římských cest. Řada z takto vytvořených měst existuje dosud, např. Kolín nad Rýnem, Londýn, Strasbourg, Barcelona, Vídeň, Marseille, Budapešť nebo Paříž.

Historie - vývoj měst

- Jak římská, tak i řecká města se vyznačovala plánovitou výstavbou podle pravoúhlé půdorysné struktury s ústředním náměstím (tržištěm), města vzniklá z římských vojenských táborů byla většinou budována podél dvou na sebe kolmých os.

Urbanizace + Industrializace

- Výrazným impulsem pro růst a zakládání nových měst byla **průmyslová revoluce**/industrializace - průmysl se stal významným městotvorným faktorem. Rychlý růst velikosti i počtu měst, který začal v Anglii v 18. století a postupně se rozšířil i do dalších zemí a na další kontinenty = **urbanizace**.
- **Urbanizace** významně ovlivnila nejen velikost měst, ale i strukturu osídlení (zejména poměr mezi městským a venkovským obyvatelstvem) a společenské vztahy.
- **Urbanizaci** lze stručně definovat jako **proces koncentrace sociálních a ekonomických aktivit i obyvatelstva do měst a městských aglomerací**.

Urbanizace + Industrializace

- V průběhu urbanizace dochází k dalším doprovodným procesům:
 - Narůstá počet obyvatel měst:
 - stěhování venkov => město, růst počtu obyvatel stávajících měst a městských obcí
 - administrativní slučování s okolními obcemi
 - vznik nových měst...

 - Zvyšuje se koncentrace obyvatel do měst - počet obyvatel měst roste rychleji než na venkově

 - Vznik měst zasáhl všechny oblasti:
 - kde města dosud nebyla – sev. Amerika, Austrálie, NZ
 - vedle „domorodých“ měst v Asii/Africe vznikají nová koloniální města – Šanghaj, Hanoj...
 - i v oblastech, kde města byla, vznikají nová – ložiska uhlí nebo dalších nerostů, železniční uzly

 - Roste hospodářský a politický význam měst - stále větší podíl HDP je vytvářen ve městech, městské obyvatelstvo dominuje nejen hospodářskému, ale i politickému životu urbanizovaných zemí (ztráta vlivu politických stran zaměřených na venkov/zemědělství)

Urbanizace + Industrializace

- V průběhu urbanizace dochází k dalším doprovodným procesům:
 - Probíhá vnitřní diferenciaci měst – vytvářejí se prostorově oddělené funkční zóny: obchodní centrum, obytné čtvrti, průmyslové čtvrti...
 - Městská kultura a městský způsob života se rozšiřují i mimo hranice města a zasahuje společnost jako celek = „**nepřímá urbanizace**“ („**rurbanizace**“)
 - Města se plošně rozšiřují, pohlcují okolní sídla, vytvářejí předměstí - vznikají komplexní městské sídelní útvary - **aglomerace, konurbace, megalopolis**

Aglomerace

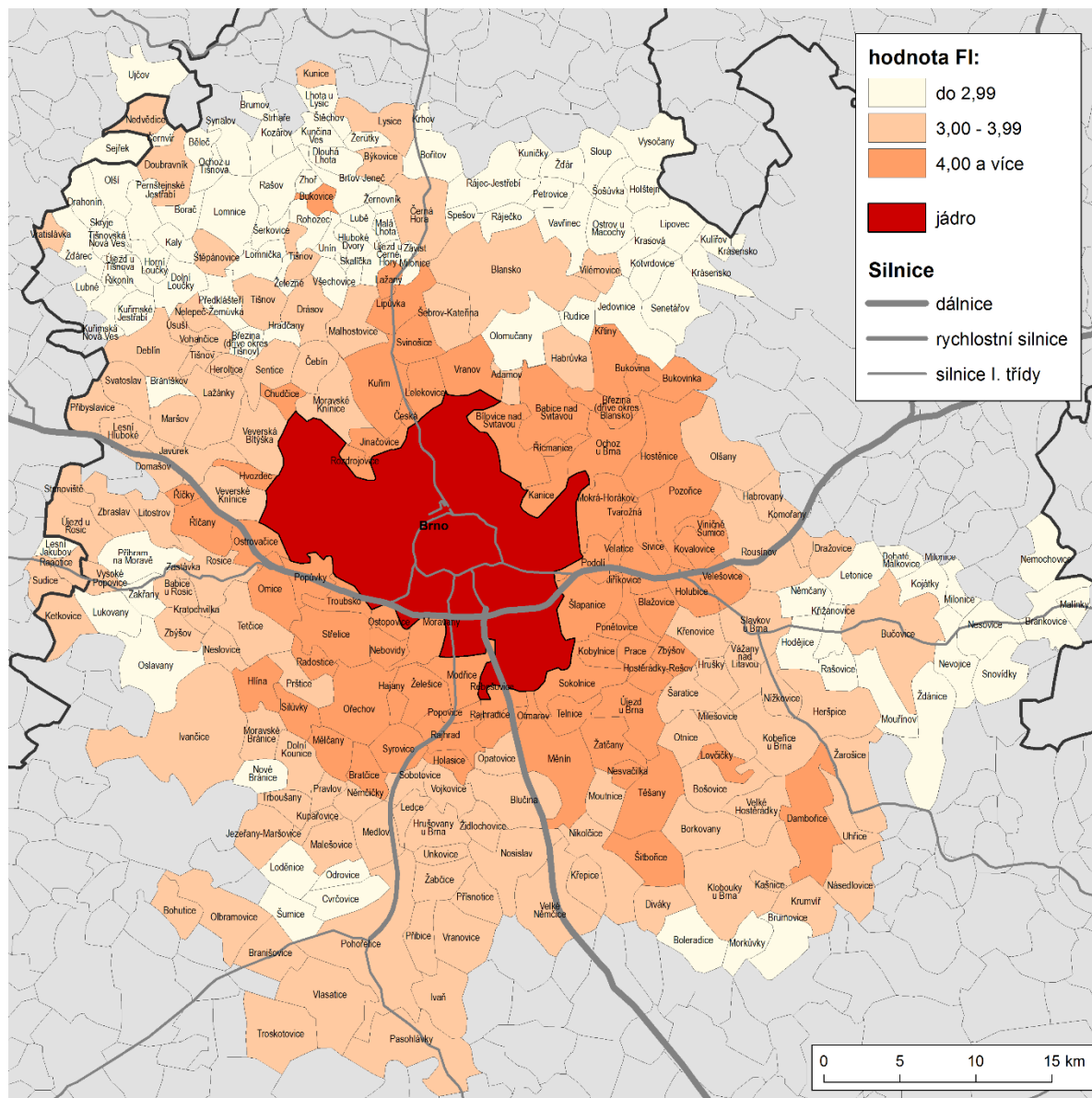
- **Aglomerace** (z latinského *agglomerare* – seskupovat) - seskupení sídel kolem jednoho významnějšího města/centra. Aglomeraci tvoří město společně s pásem kolem něho ležících obcí, které jsou dosud administrativně samostatné, ale mají s městem velmi intenzivní mezisídelní vztahy.
- Obce v aglomeraci proto mají některé charakteristické znaky města (vysokou hustotu zalidnění, komplexní strukturu obyvatelstva) a jsou s vlastním městem (jádem aglomerace) propojeny intenzivní dojížděnkou obyvatelstva do zaměstnání, škol a za dalšími službami
- Aglomerace tvoří v sídelním systému funkčně jednotný celek, a proto by měla řada problémů (např. organizace dopravy, územní plánování apod.) řešena a rozhodována pro celou aglomeraci jednotně.

Aglomerace

Brno + zázemí

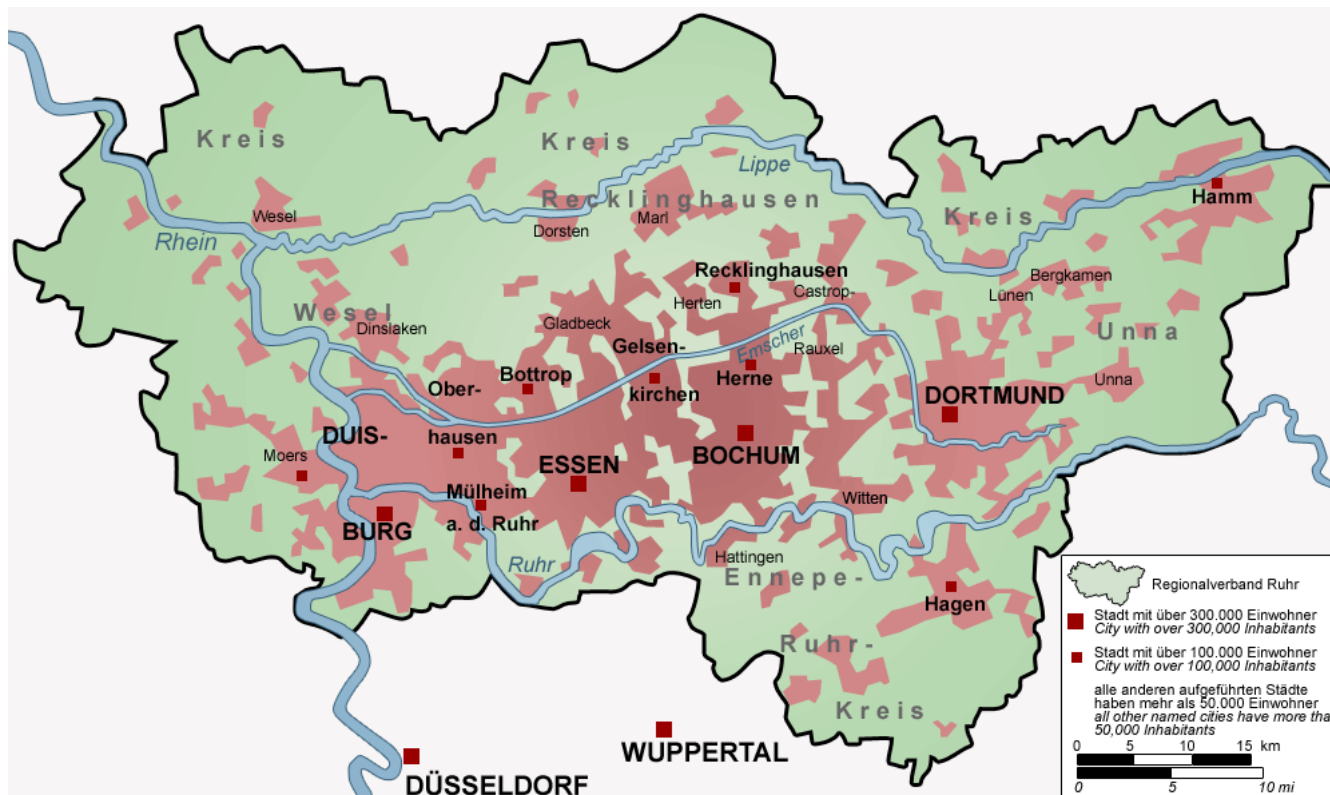
Hodnota FI – funkční integrace, udává jak silně je obec v zázemí „spojena“ s jádrem na základě procesů:

- dojíždka za prací
- dojíždka do škol (SŠ)
- migrace

Konurbace

- **Konurbace** (soustředění) - rozsáhlá silně urbanizovaná oblast, kde dvě nebo více měst postupně okraji svých aglomerací srůstá v jeden celek
- Charakteristickým znakem je stejná hierarchická úroveň jader (měst) a absence vedoucí úlohy jednoho z nich (žádné není dominantní)

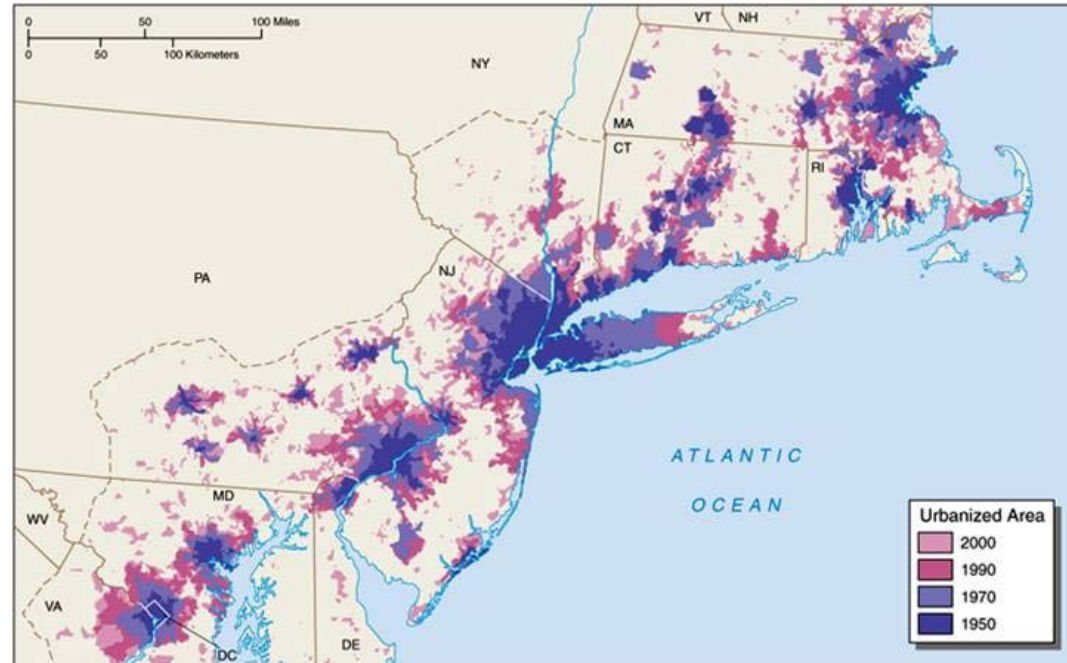
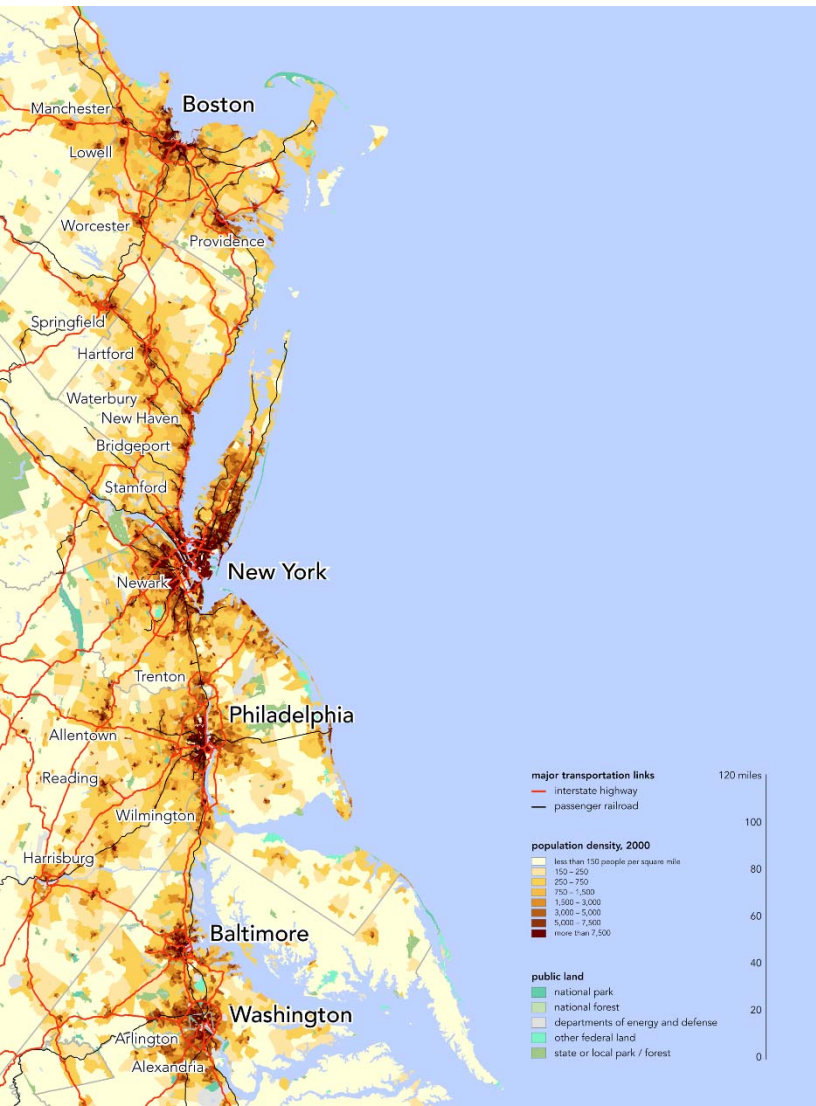
město/okres	Obyv. (2015)
Bochum	364 742
Bottrop	117 143
Dortmund	586 181
Duisburg	491 231
Ennepe-Ruhr-Kreis	325 954
Essen	582 624
Gelsenkirchen	260 368
Hagen	189 044
Hamm	179 379
Herne	155 852
Mülheim an der Ruhr	169 278
Oberhausen	210 934
Kreis Recklinghausen	617 807
Kreis Unna	396 035
Kreis Wesel	461 664
Ruhrgebiet	5 108 236

Megalopolis

- **Megalopolis** - plošně rozsáhlé urbanizované oblasti, vzniklé spojením většího počtu významných aglomerací/konurbací, s velkým ekonomickým významem
- Termín poprvé použil francouzský geograf Jean Gottmann pro označení severovýchodního pobřeží USA v práci: „Megalopolis: The Urbanized Northeastern Seaboard of the United States“ (1961).
- Oblast označovaná také BOS-WASH (území od Bostonu po Washington) tehdy zahrnovala cca 40 mil. obyvatel, ale také 1/10 světových výrobních a komerčních aktivit

Megalopolis

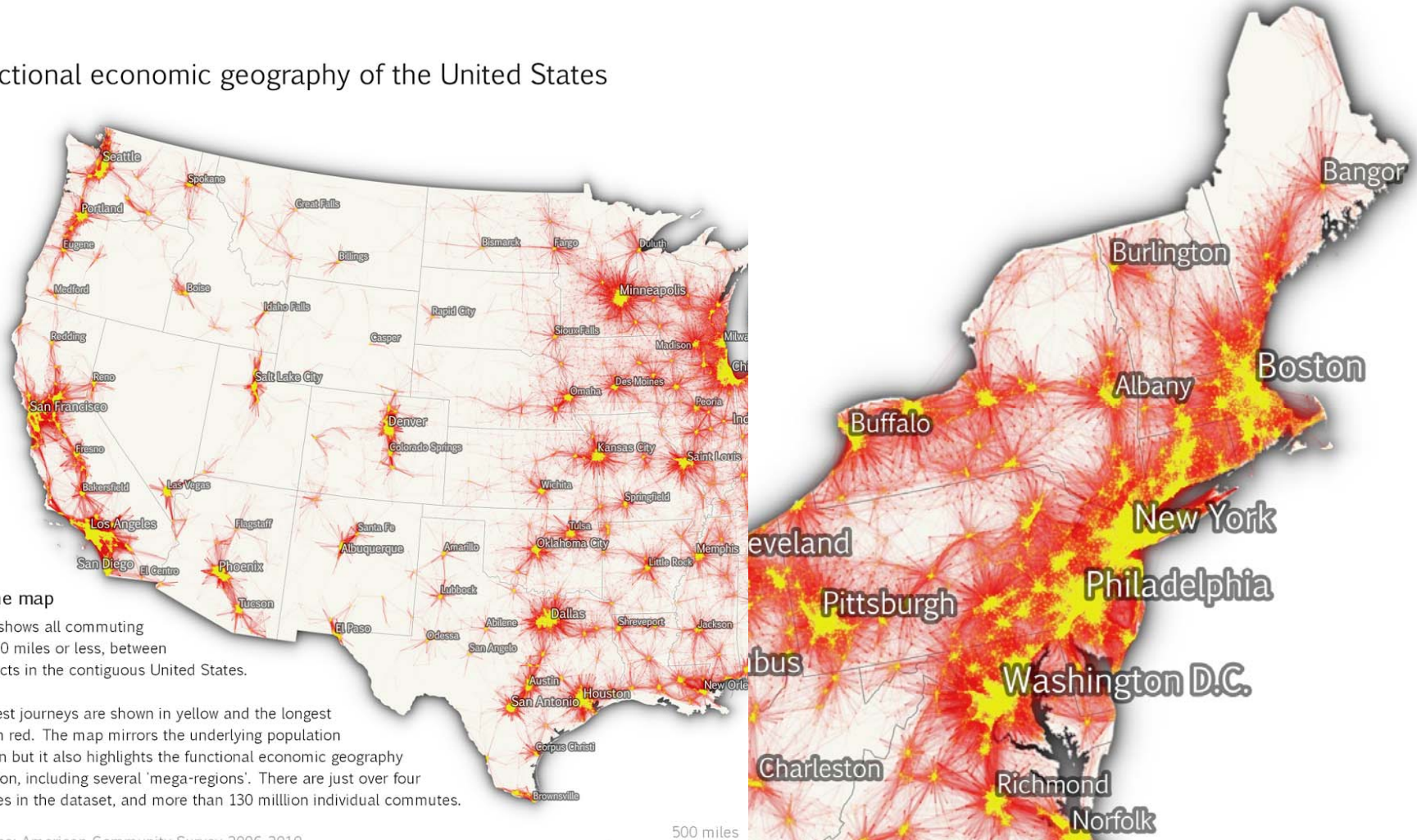
Podle projekce by na tomto území mělo v roce 2025 žít téměř 60 mil. obyv.

Megalopolis

Kromě souvisle zastavěné plochy je podstatná i funkční propojenost vzájemnými vazbami – např. dojíždka za prací

A functional economic geography of the United States

About the map

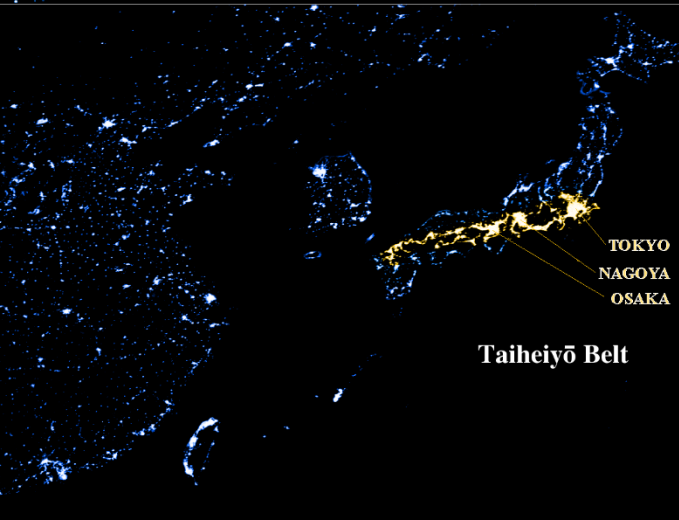
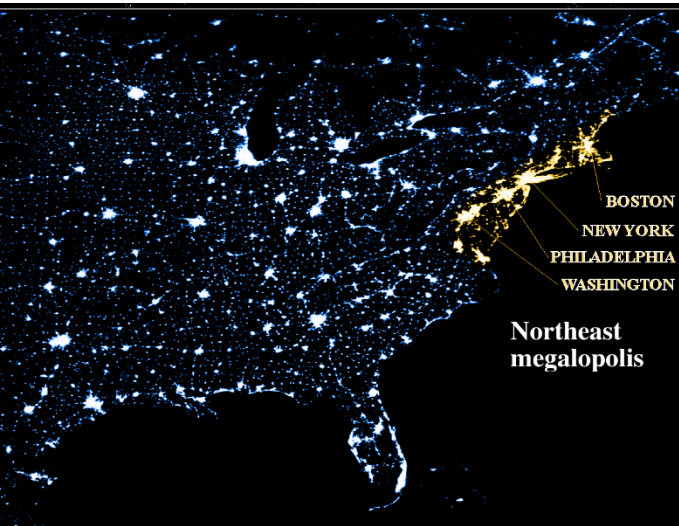
This map shows all commuting links of 100 miles or less, between census tracts in the contiguous United States.

The shortest journeys are shown in yellow and the longest journeys in red. The map mirrors the underlying population distribution but it also highlights the functional economic geography of the nation, including several 'mega-regions'. There are just over four million lines in the dataset, and more than 130 million individual commutes.

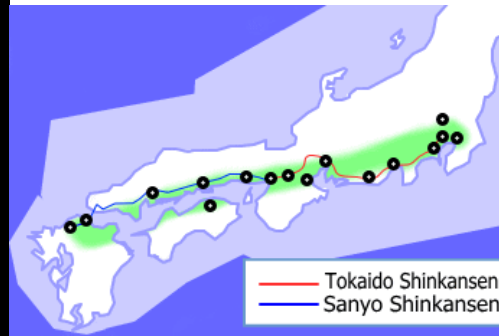
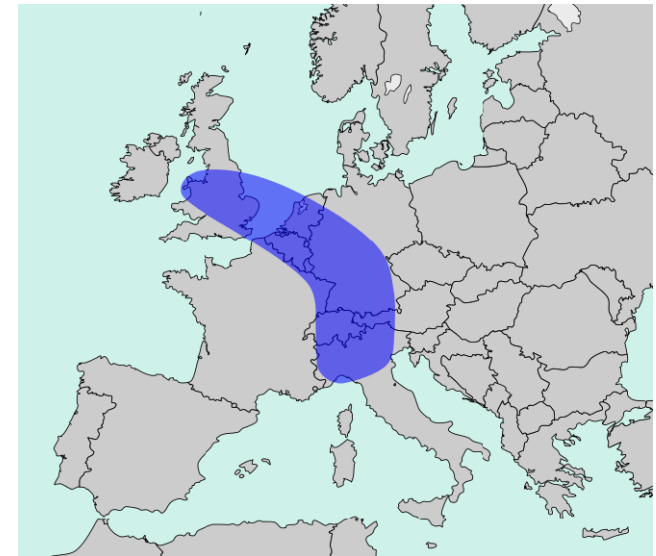
Data Source: American Community Survey 2006-2010

Megalopolis

Další uváděné příklady jsou Tokaido (v širším vymezení pak Taiheiyo Belt) v Japonsku (cca 80 mil. obyv.)

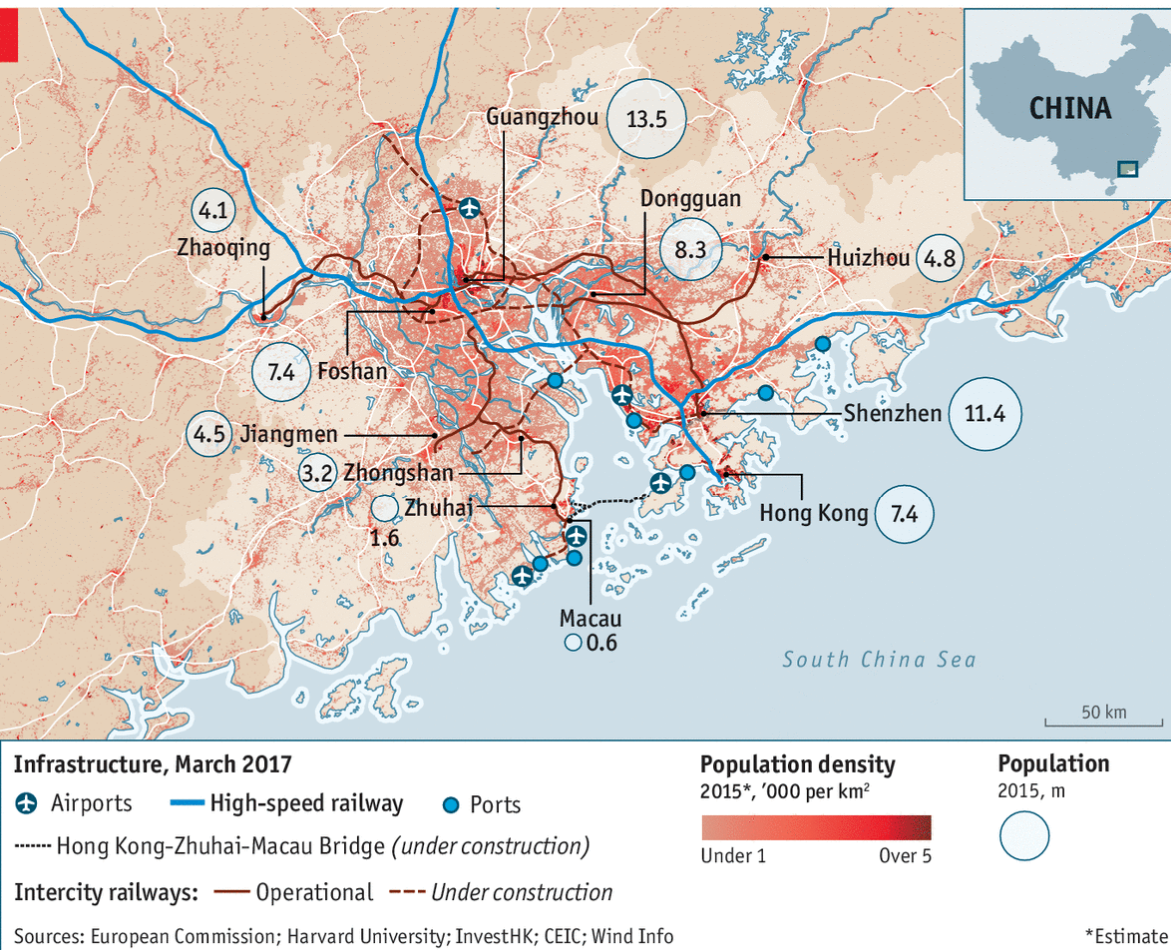

nebo evropský Blue Banana (někdy také IT-BRIT) (cca 110 mil. obyv.)

Megalopolis

Perspektivně i region delty Perlové řeky (Pearl river delta). V současnosti cca 65 mil. obyvatel, ale na rozdíl od předchozích neustále roste poměrně rychlým tempem. Jde o nejdynamičtější region Číny, v minulé dekádě průměrný růst HDP 12 % ročně

- < 1 % rozlohy Číny
- ~ 5 % obyvatel —
- > 10 % HDP —
- ~ 25 % exportu —
- ~ 20 % z FDI do —

Co je/není město?

Vymezení/definice města - komplikovaný problém, prakticky neexistuje jednotná definice, existuje pouze shoda na skupinách kritérií:

▪ Administrativně-správní kritérium

- městem je obec, která získala městská práva resp. je městem podle legislativy dané země.
- je nejjednodušší a nejjednoznačnější, ale bohužel takový soubor měst je nejhůře srovnatelný (je velmi různorodý) nejen napříč zeměmi, ale i v rámci jedné země
- ČR (604 měst)
 - obec s ≥ 3000 obyv. pokud tak (na žádost obce) stanoví předseda PS po vyjádření vlády (vláda má soubor kritérií stanovený v usnesení - většinou kritéria vybavenosti službami),
 - ale taky jakákoliv obec, která prokáže, že status města někdy v historii měla.
 - Výsledkem je, že např. tři obce nad 5 tis. obyvatel městem nejsou (Petrovice u Karviné, Bystřice, Dolní Lutyně), ale tento status mají Boží Dar (236), Loučná pod Klínovcem (114) nebo Přebuz (71 obyv.)

Co je/není město?

Vymezení/definice města - komplikovaný problém, prakticky neexistuje jednotná definice, existuje pouze shoda na skupinách kritérií:

▪ Statistické kritérium

- městem je obec, která dosáhne/překročí určitou prahovou hodnotu:
 - populační velikost,
 - hustotu zalidnění...

- přičemž ukazatele jde i kombinovat

- Statistická kritéria jsou často používaná – srovnatelnost je lepší, než u administrativně-správních a základní statistické údaje jsou většinou dobře dostupné

Co je/není město?

Vymezení/definice města - komplikovaný problém, prakticky neexistuje jednotná definice, existuje pouze shoda na skupinách kritérií:

▪ Kritérium městských funkcí či vybavenosti

- Město by mělo mít své zázemí, které obsluhuje a pro které je spádovým centrem:
 - v oblasti dojížděky za prací (tzn. má kladné saldo dojížděky – více obyvatel za prací dojíždí než vyjíždí),
 - dojížděky za studiem,
 - dojížděky za dalšími službami
- čemuž odpovídá rozvinutá síť provozoven služeb, institucí, která znatelně přesahuje potřeby místního obyvatelstva (slouží pro spádové území)
- Opět je možné kombinovat i s dalšími kritérii a doplňovat kvalitativními nebo kvantitativními požadavky – např. minimální velikost obsluhovaného zázemí, podíl pracovních míst mimo primární sektor atd.
- Tyto ukazatele asi nejlépe postihují rozdíl mezi městem a venkovem, bohužel nejsou vždy k dispozici v aktuálním stavu, nebo za všechny obce

Kde končí/začíná město?

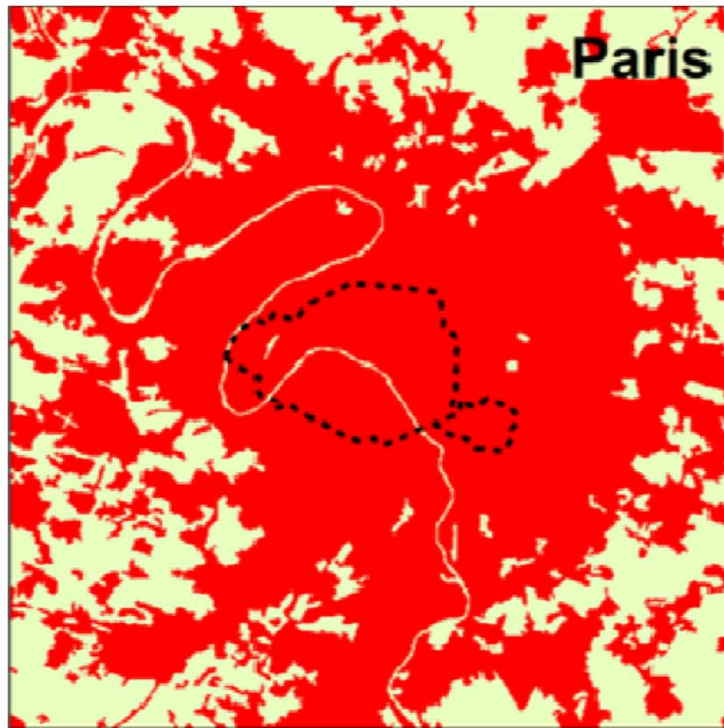
Komparaci měst dále ztěžuje fakt, že údaje jsou většinou za administrativní vymezení – které se ovšem v jednotlivých zemích velmi liší

	Slovensko (2016)	Dánsko (2016)
Rozloha (km ²):	49 036	42 959
Počet obyvatel (tis.):	5 149	5 643
Hustota zalidnění (obyv./km ²):	105	131
Počet obcí:	2 927	98
Průměrný poč. obyv. v obci:	1850	58155
Počet obyv. v obci – medián:	655	42 850
Podíl obcí do 2 000 obyv.:	85 %	1 %
Podíl obcí ≥ 20 000 obyv.:	2 %	93 %

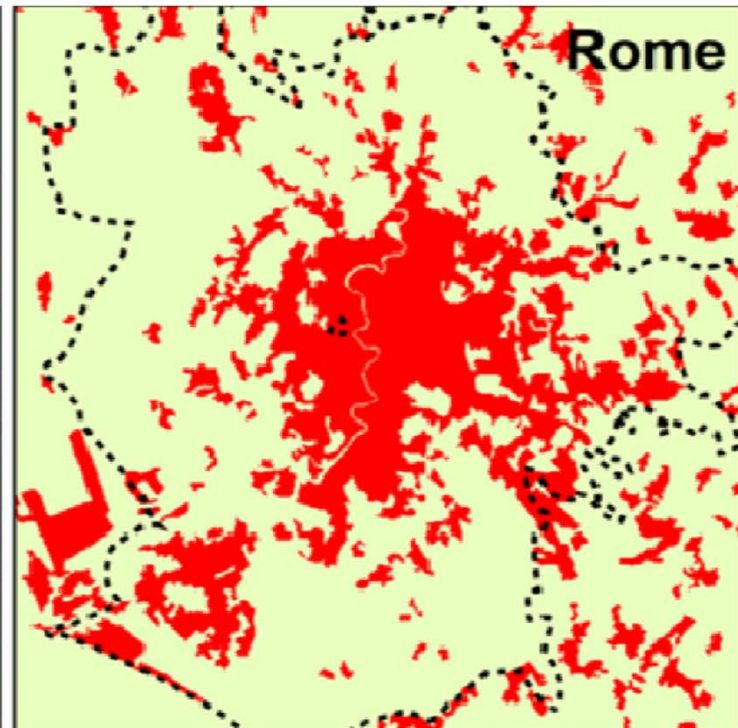
Kde končí/začíná město?

Komparaci měst dále ztěžuje fakt, že údaje jsou většinou za administrativní vymezení – které se ovšem v jednotlivých zemích velmi liší a často nerespektuje rozsah urbanizovaného území

underbounded

overbounded

Kde končí/začíná město?

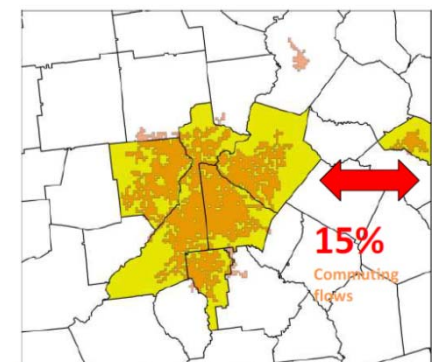
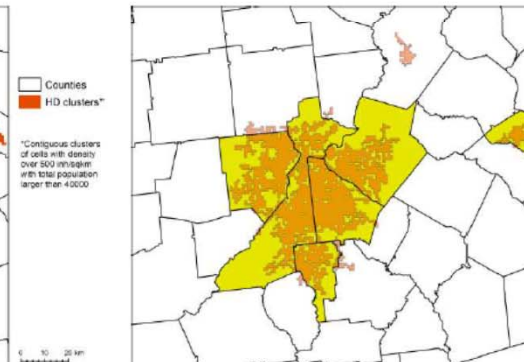
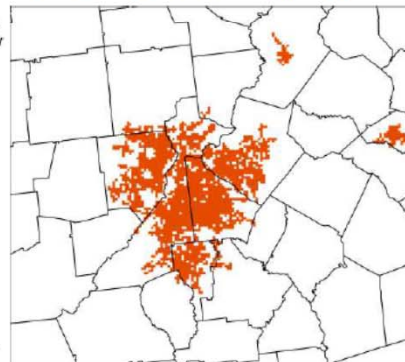
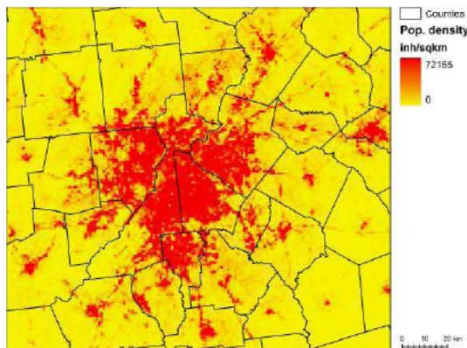
Problém různě vymezených administrativních území měst v různých státech řeší metoda funkčních regionů = město/jádro + zázemí, problém je mezinárodní srovnatelnost

V současnosti je zřejmě nejpropracovanější metodika OECD pro vymezení metropolitních oblastí

1: Identify grid cells (1km²) with a density of at least: **1,500** inhabitants per km² in Europe, Japan and Mexico
1,000 in Australia, United States and Canada

2: Aggregate contiguous highly populated cells to create urban clusters, and eliminate clusters with a population lower than **50 thousand** people (**100 thousand** in Mexico and Japan)

3: Identify the core municipalities (counties) as those with more than **50%** of population living within a urban cluster

Kde končí/začíná město?

Metodika OECD pro vymezování metropolitních oblastí.

Jádro definováno souvislým územím s vysokou hustotou zalidnění + další podmínky

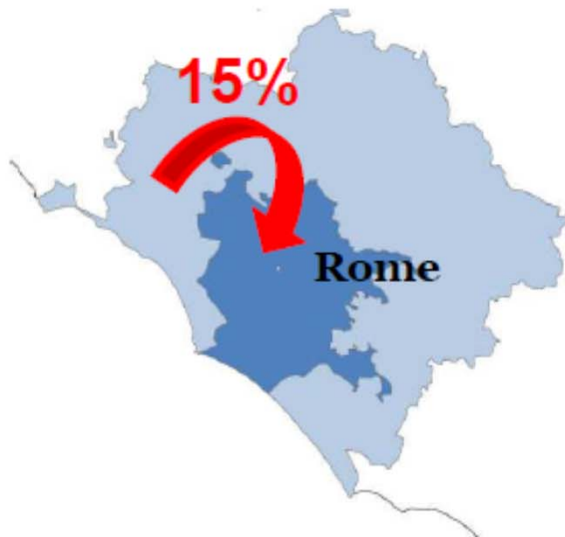
Zázemí – obce s 15 % pracujících dojíždějících do jádra

adm. vymezení 2,9 mil. (2019)

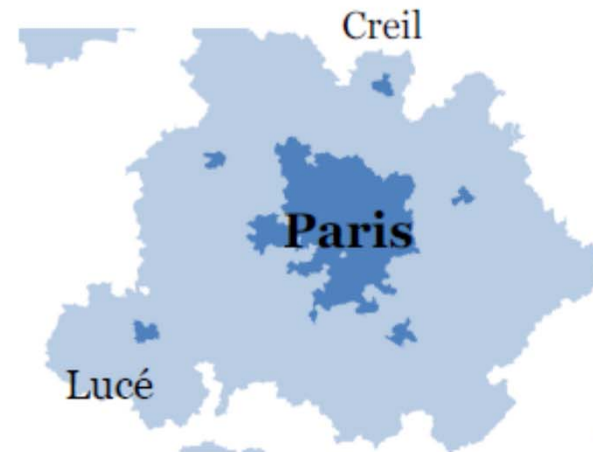
2,2 mil. (2016)

met. oblast 4,4 mil. (2015)

12,0 mil. (2015)

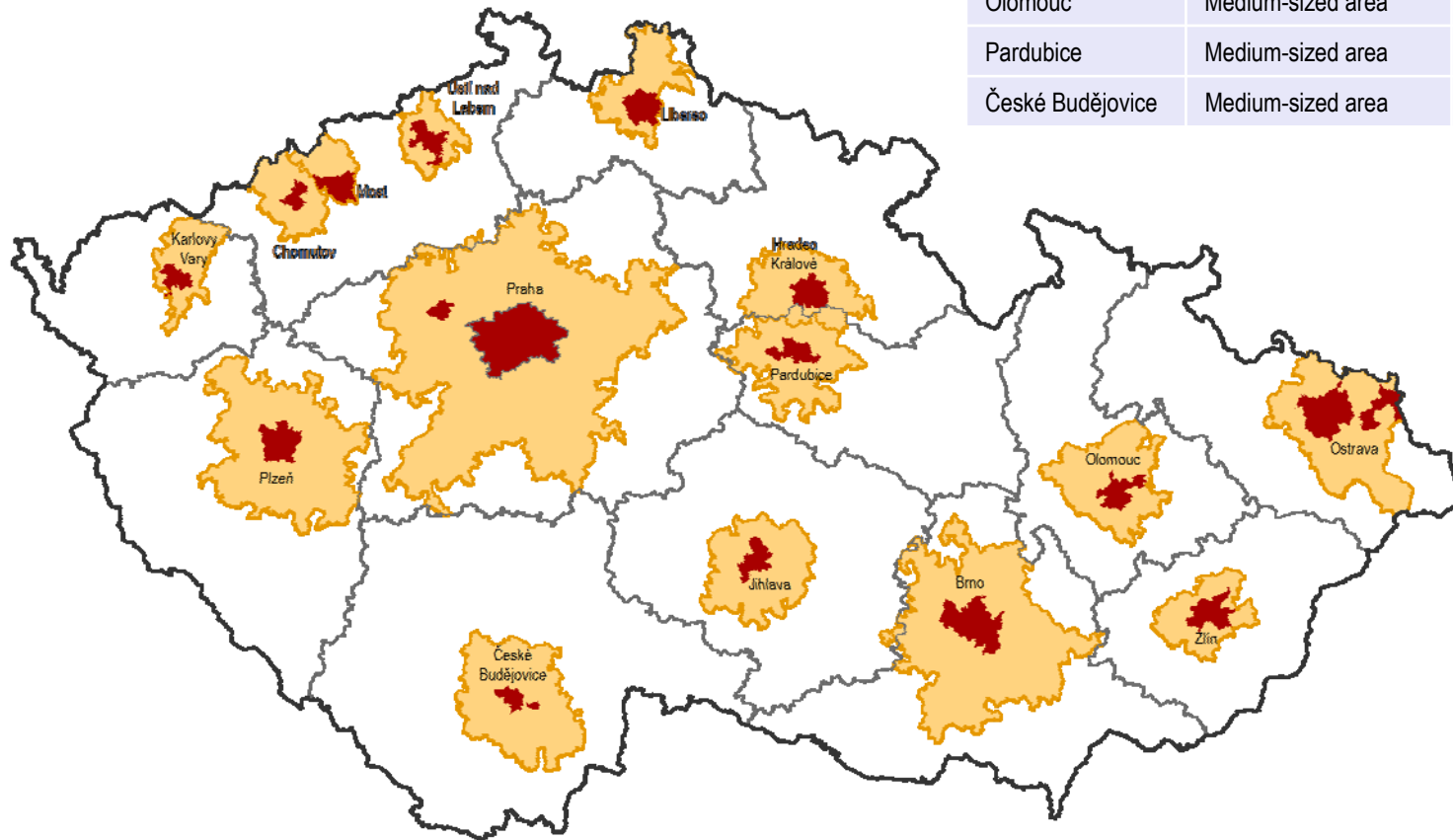

The functional city of Paris

FUA (metropolitní oblasti) v ČR

FUA	Typ	Obyv. (2015)
Praha	Large metropolitan area	2 250 000
Brno	Metropolitan area	730 000
Ostrava	Metropolitan area	700 000
Plzeň	Metropolitan area	350 000
Olomouc	Medium-sized area	210 000
Pardubice	Medium-sized area	200 000
České Budějovice	Medium-sized area	180 000

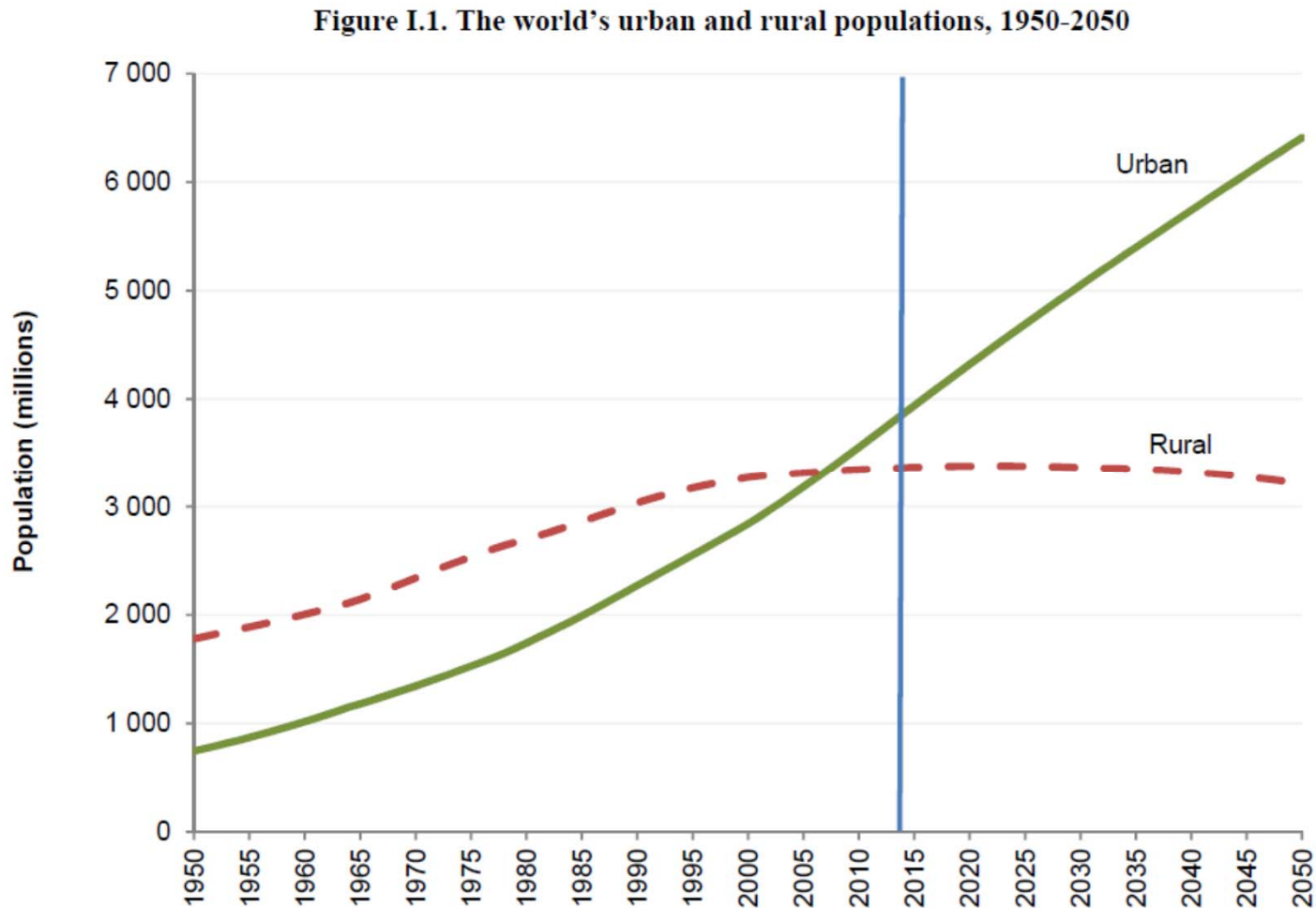
Co je/není město?

Definice pro World urbanization prospects (OSN, 2014)

- Austrálie – ≥ 1000 obyvatel
- Belgie – obce s ≥ 5000 obyvateli
- Kanada – územní jednotky s ≥ 1000 obyvatel a 400 obyvateli na km²
- Chorvatsko – sídla se statutem města (administrativně)
- Dánsko – sídla s ≥ 200
- Guinea – administrativní centra prefektur
- Itálie - obce s ≥ 10000 obyvateli
- Japonsko - města s ≥ 50000 obyvateli, ≥ 60 % domů v souvislé zástavbě, ≥ 60 % populace pracuje v průmyslu, obchodu nebo jiném typu měst. odvětví
- Vatikán – celá populace

Urbanizace – vývoj, perspektivy

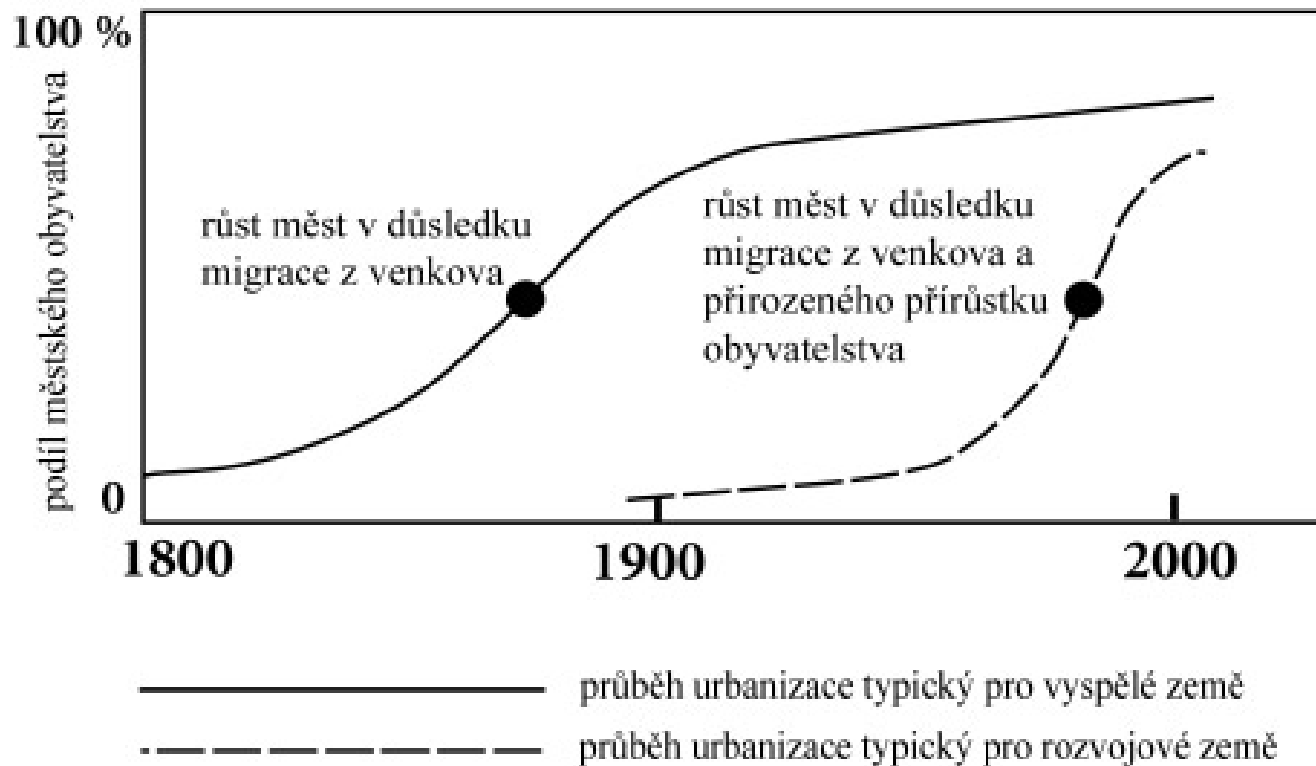
Počet obyvatel ve městech celosvětově stále roste a do roku 2050 (i po něm) se tento trend nezmění

Urbanizace – vývoj, perspektivy

Změny podílu městského obyvatelstva v čase nejsou lineární - nabývají většinou podoby S-křivky - ta však nemá stejnou podobu ve vyspělých a rozvojových zemích

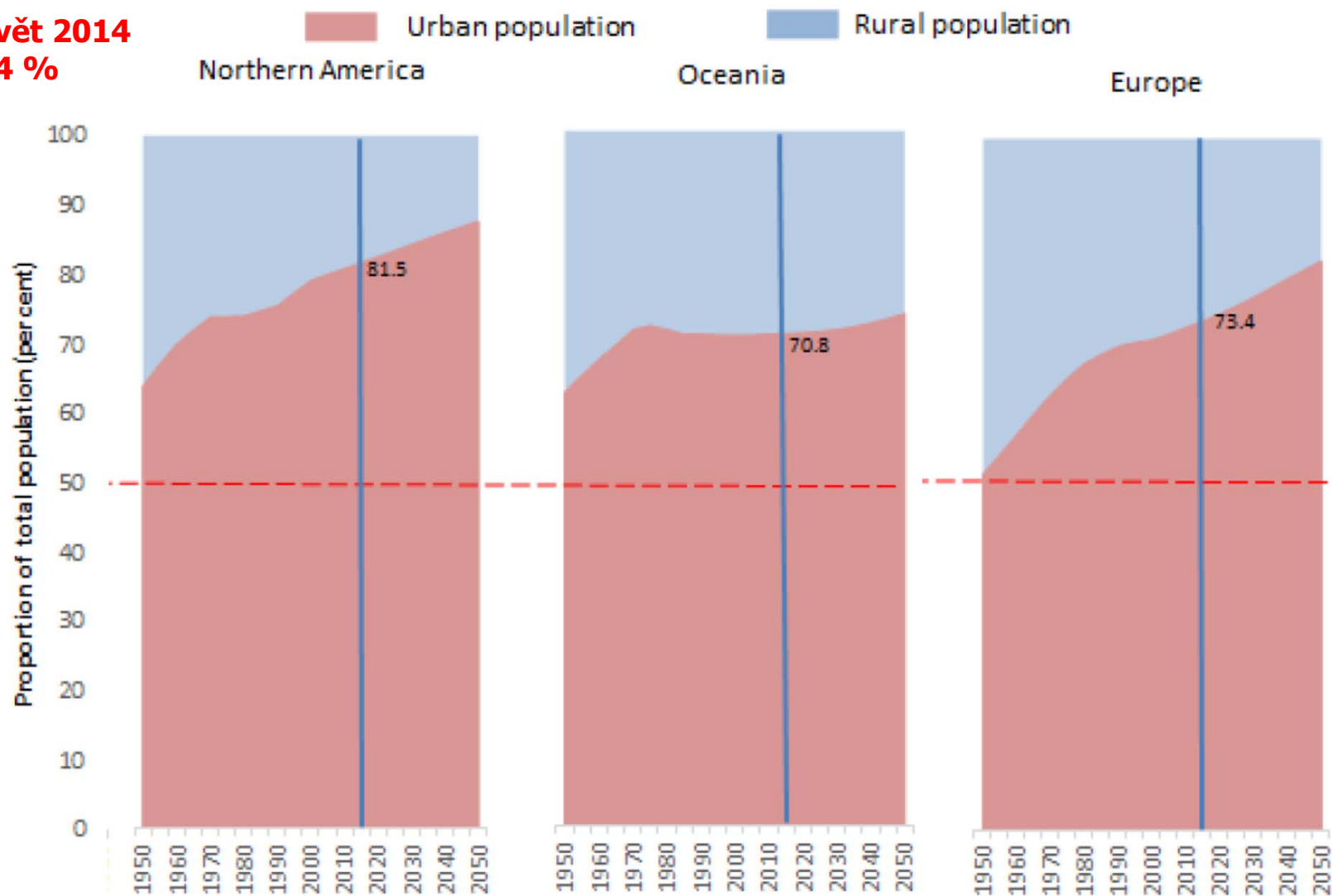
U vyspělých zemí proces začal mnohem dříve a v současnosti už velmi zpomalil, u rozvojových zemí trvá kratší dobu, ale je o to intenzívnější

Urbanizace – vývoj, perspektivy

Figure I.3. Urban and rural population as a proportion of total population, by major area, 1950-2050

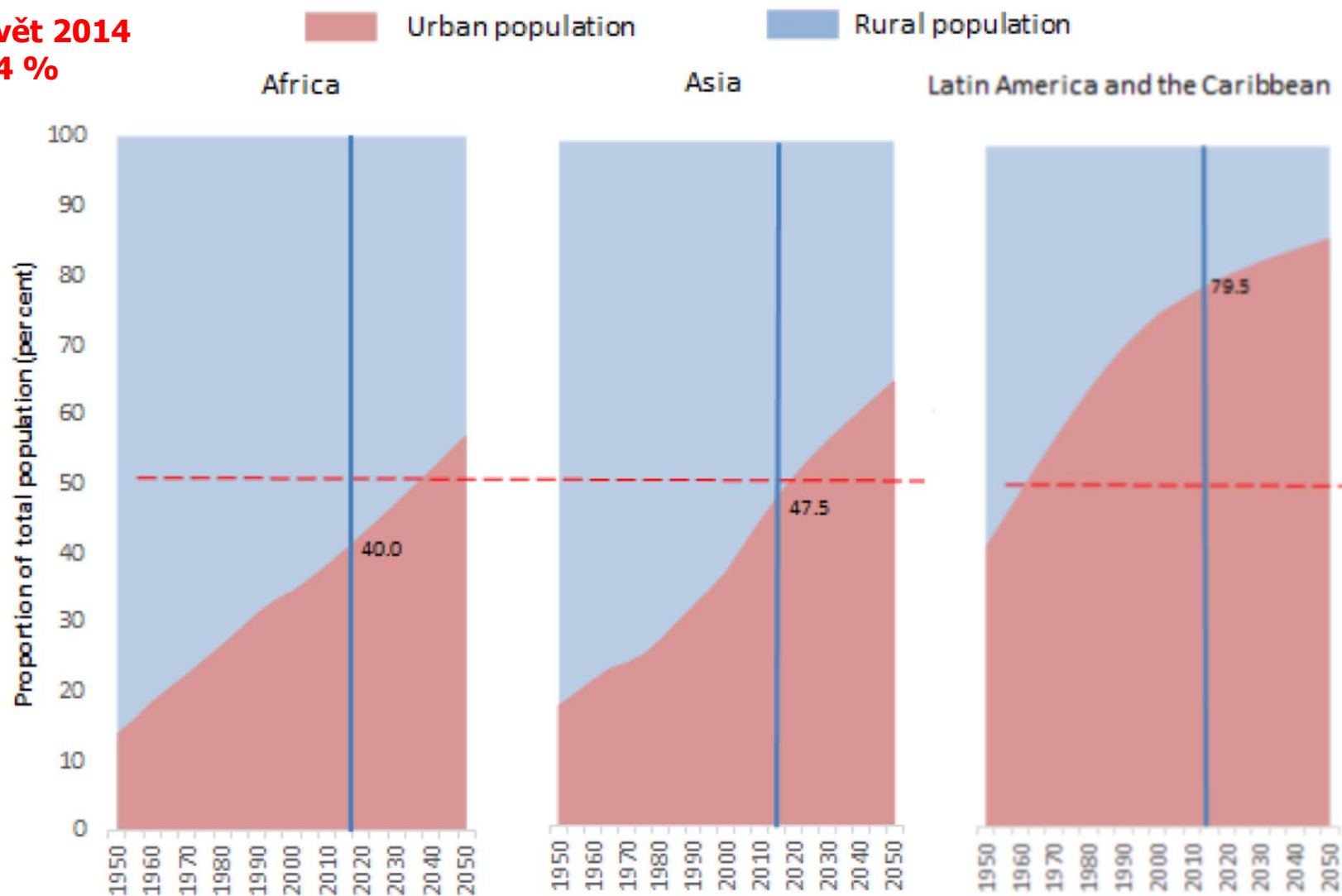
Svět 2014
54 %

Urbanizace – vývoj, perspektivy

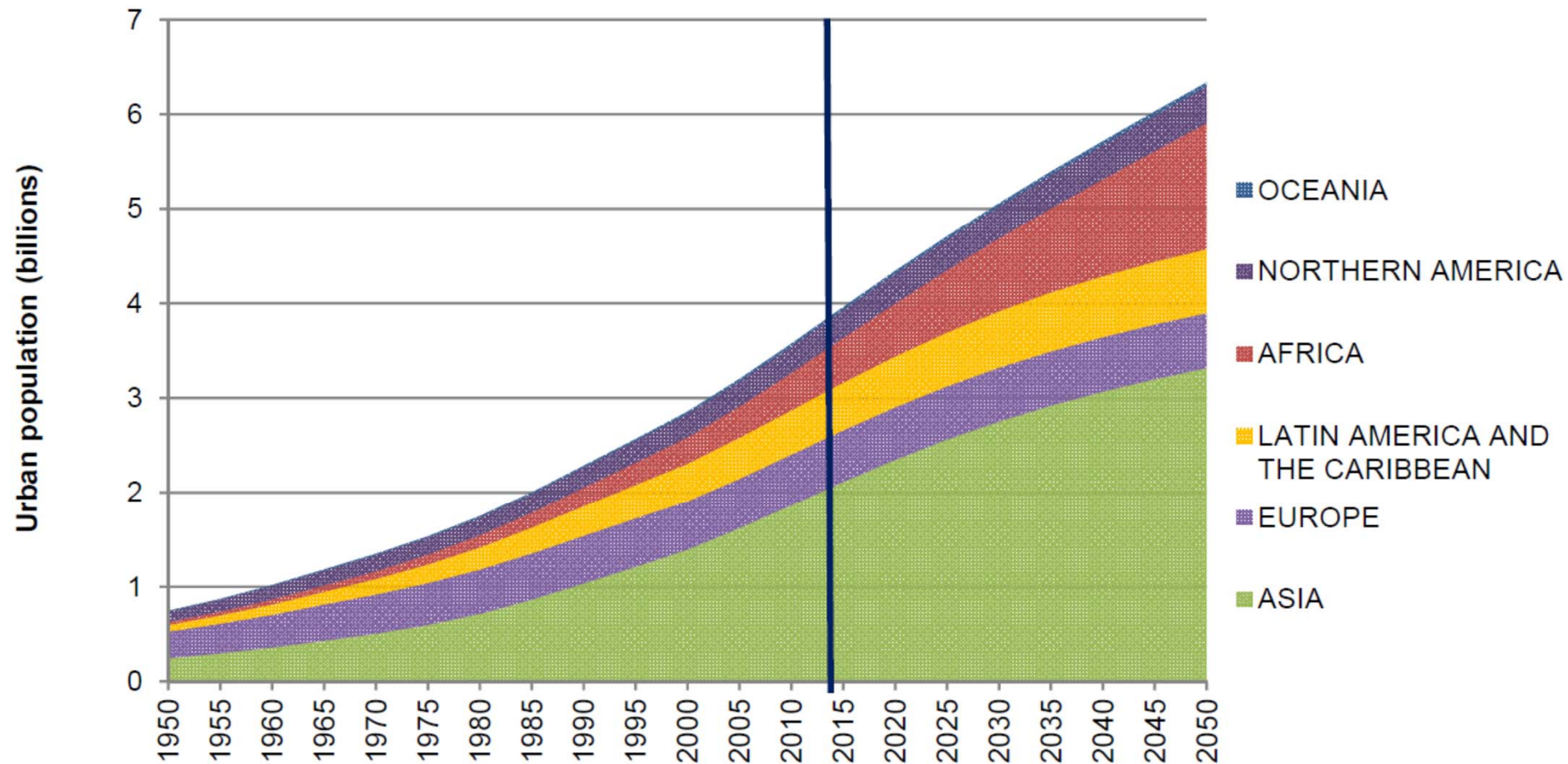
Figure I.3. Urban and rural population as a proportion of total population, by major area, 1950-2050

Svět 2014
54 %

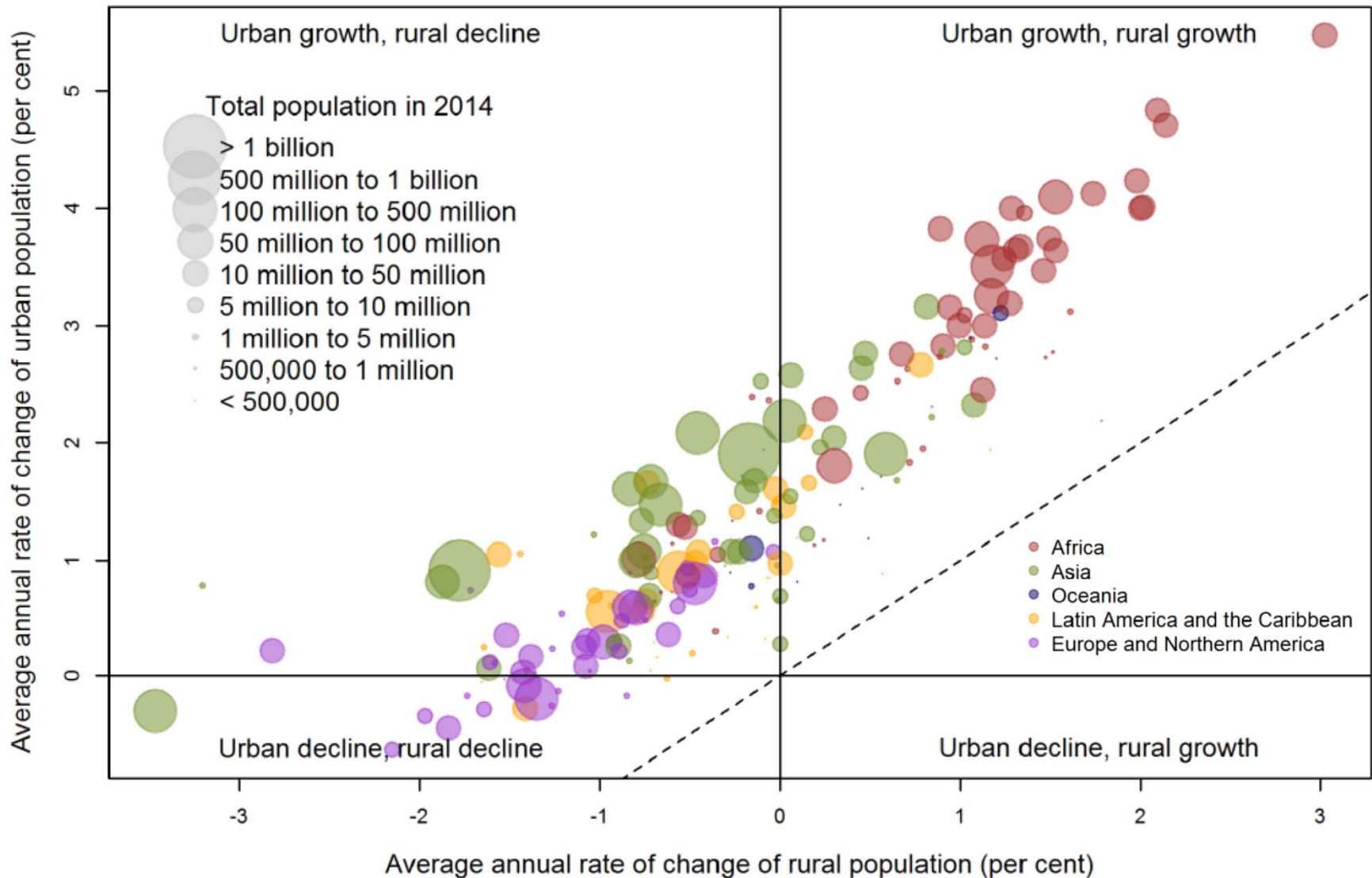
Urbanizace – vývoj, perspektivy

Figure I.6. Urban population by major area, 1950-2050

Urbanizace – vývoj, perspektivy

Figure I.9. Average annual rate of change in urban and rural populations in countries by major area, 2014-2050*

Největší aglomerace

	Aglomerace	POP 1950 (tis.)
1	New York-Newark	12 338
2	Tokyo	11 275
3	London	8 361
4	Osaka	7 005
5	Paris	6 283
6	Moscow	5 356
7	Buenos Aires	5 166
8	Chicago	4 999
9	Calcutta	4 604
10	Shanghai	4 288
11	Los Angeles	4 046
12	Mexico City	3 365
13	Berlin	3 338
14	Philadelphia	3 128
15	Mumbai	3 089

	Aglomerace	POP 2020 (tis.)
1	Tokyo	37 393
2	Delhi	30 291
3	Shanghai	27 058
4	São Paulo	22 043
5	Mexico City	21 782
6	Dhaka	21 006
7	Cairo	20 901
8	Beijing	20 463
9	Mumbai	20 411
10	Osaka	19 165
11	New York-Newark	18 804
12	Karachi	16 094
13	Chongqing	15 872
14	Istanbul	15 190
15	Buenos Aires	15 154

World Urbanization Prospects 2018

 TOP15 v roce 1950 i 2020

 Po roce 1950 mimo TOP15 - většinou aglomerace rozvinutých zemí

Význam/hierarchie hlavních aglomerací

- Pro skutečný význam není rozhodující velikost (počet obyvatel), ale míra zapojení do globální ekonomiky, rozvoj progresivních služeb, přítomnost významných firem/institucí...
- Loughborough University – projekt „*Globalization and World Cities Research Network*“ (GaWC)
- Hodnocení měst podle přítomnosti globálních firem z oblastí: účetnictví, bankovníctví, pojišťovnictví, reklamy, právního poradenství atd

ACCOUNTANCY

Ernst & Young
Arthur Andersen
Macintyre Sträter International (MSI)
IGAF: International Group of Accounting Firms
AGN International
BDO International
Grant Thornton International
Horwath International
KPMG
Summit International + Baker Tilly
RSM International
Moore Rowland International
HLB International
Moore Stephens International Network
Nexia International
PKF International
Fiducial International
PricewaterhouseCoopers

BANKING/FINANCE

WestLB (Westdeutsche Landesbank Girozentrale)
Dresdner Bank
Commerzbank
Deutsche Bank
Chase Hambrecht & Quist
BNP Paribas
ABN-AMRO Holding NV
Credit Suisse First Boston
Rabobank International
UBS AG
ING Bank
Barclays
Fuji Bank
Bayerische HypoVereinsbank
Bayerische Landesbank Girozentrale
SDI (Sakura+Dellsher Bank)
Sumitomo Bank
Sanwa
J. P. Morgan
Bank of Tokyo-Mitsubishi
Dai-ichi Kangyo Bank
HSBC
CitiGroup (Citibank + SSBCiti Asset Management)

ADVERTISING

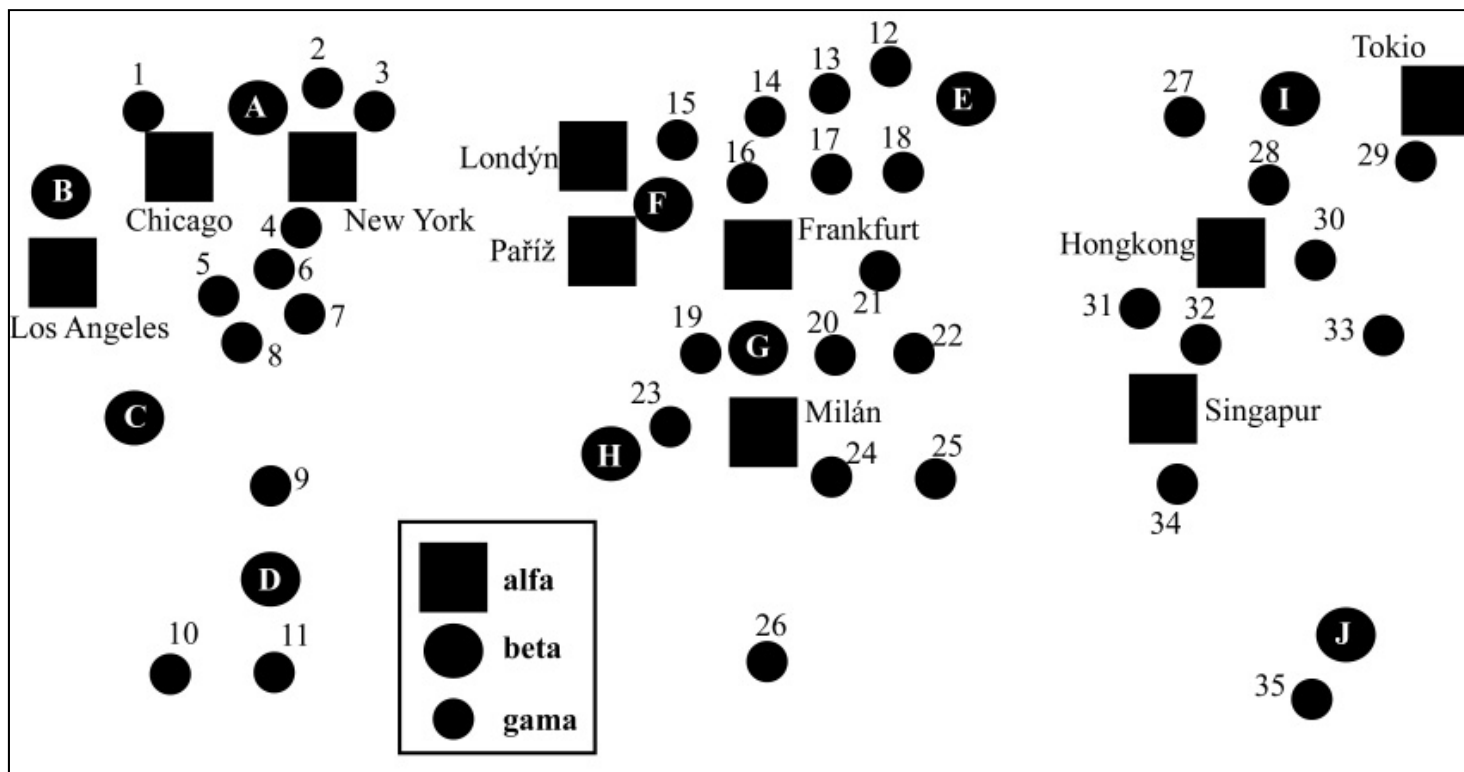
Impiric
TMP Worldwide
Hakuhodo Inc.
Draft Worldwide
Young & Rubicam Inc.
D'Arcy Masius Benton & Bowles
FCB
Saatchi & Saatchi
Ogilvy & Mather Worldwide Inc.
BBDO Worldwide
McCann-Erickson WorldGroup
J Walter Thompson
Euro RSCG
CMG. Carlson Marketing Group
Asatsu DK

MANAGEMENT CONSULTANCY

Towers Perrin
Logica Consulting
Watson Wyatt Worldwide
Sema Group
CSC
Hewitt Associates
IBM
Mercer Management Consulting
Boston Consulting Group
Deloitte Touche Tohmatsu
Booze, Allen & Hamilton
A. T. Kearney
McKinsey & Company
Bain & Company
Compass
Andersen Consulting
Cap Gemini Consulting

Význam/hierarchie hlavních aglomerací

Sít' globálních měst podle vymezení GaWC 1999 a 2018

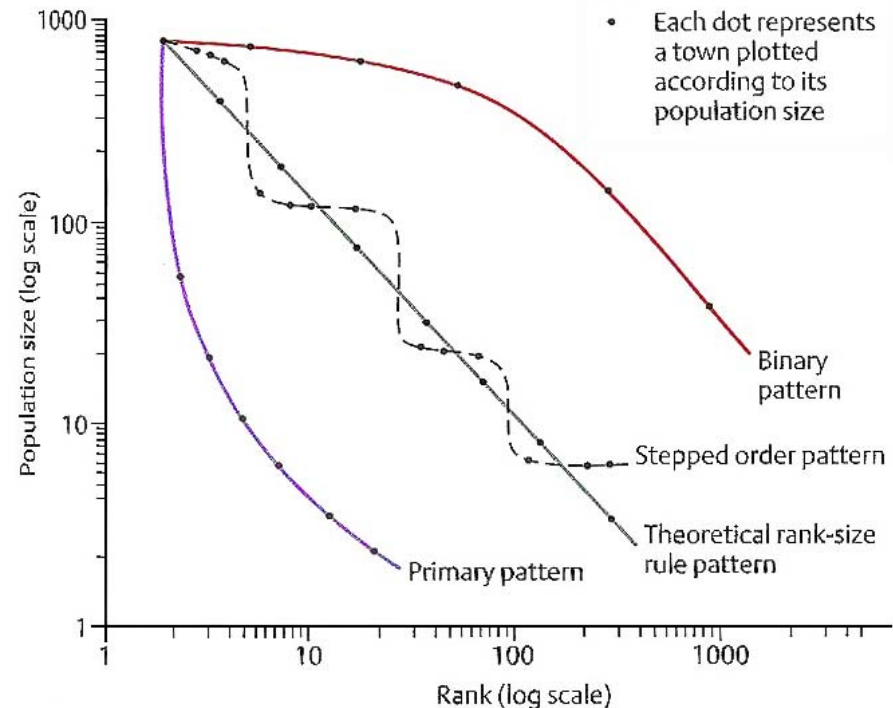
Alpha ++	London New York
Alpha +	Hong Kong Beijing Singapore Shanghai Sydney Paris Dubai Tokyo
Alpha	Milan Chicago Moscow Toronto Sao Paulo Frankfurt Los Angeles Madrid Mexico City Kuala Lumpur Seoul Jakarta Mumbai Miami Brussels Taipei Guangzhou Buenos Aires Zurich Warsaw Istanbul Bangkok Melbourne

Zipfovo pravidlo (Rank Size Rule)

- Rank-Size Rule (doslova pravidlo pořadí-velikost, také Zipfovo pravidlo) se snaží statisticky modelovat velikostní rozložení měst v daném systému osídlení podle vzorce
- $P_x = P_1/x$
- P_x je populační velikost města x ,
- P_1 je populační velikost největšího města ve zkoumaném sídelním systému a
- x je pořadí města x podle populační velikosti
- Jinak řečeno: vynásobíme-li počet obyvatel určitého města jeho velikostním pořadím dostaneme počet obyvatel největšího města

Zipfovo pravidlo (Rank Size Rule)

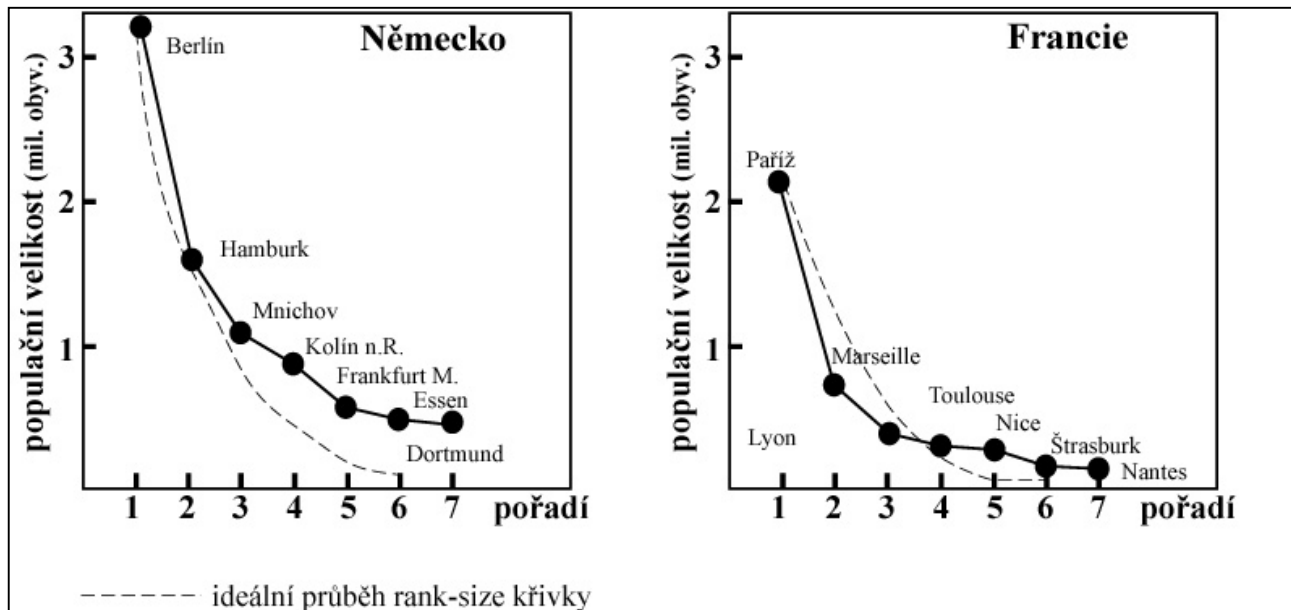
- RSR se používá k hledání pravidelností (nebo naopak nepravidelností) v sídelním systému jednotlivých zemí.
- Na logaritmické stupnici mají teoretické hodnoty lineární průběh
- Křivka pod touto linií se označuje jako „primary pattern“ – jedno město výrazně dominuje sídelnímu systému – kolonie, koloniální velmoci, nebo země s historicky větším územním rozsahem (Filipíny, Francie, Rakousko, Maďarsko...)
- Křivka nad optimem – „binary pattern“
 - 2 nebo více měst jsou větší než by teoreticky měla být – decentralizované země, federace, případně země, které v současném vymezení vznikly poměrně nedávno sloučením historicky relativně samostatných území (Německo, Itálie...)

Zipfovo pravidlo (Rank Size Rule)

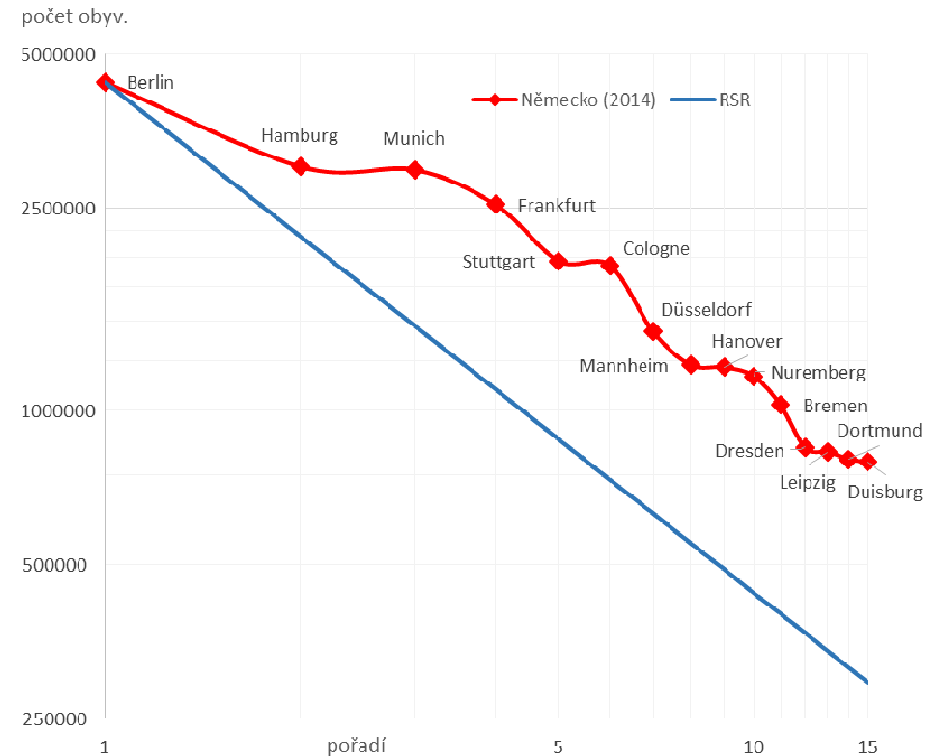
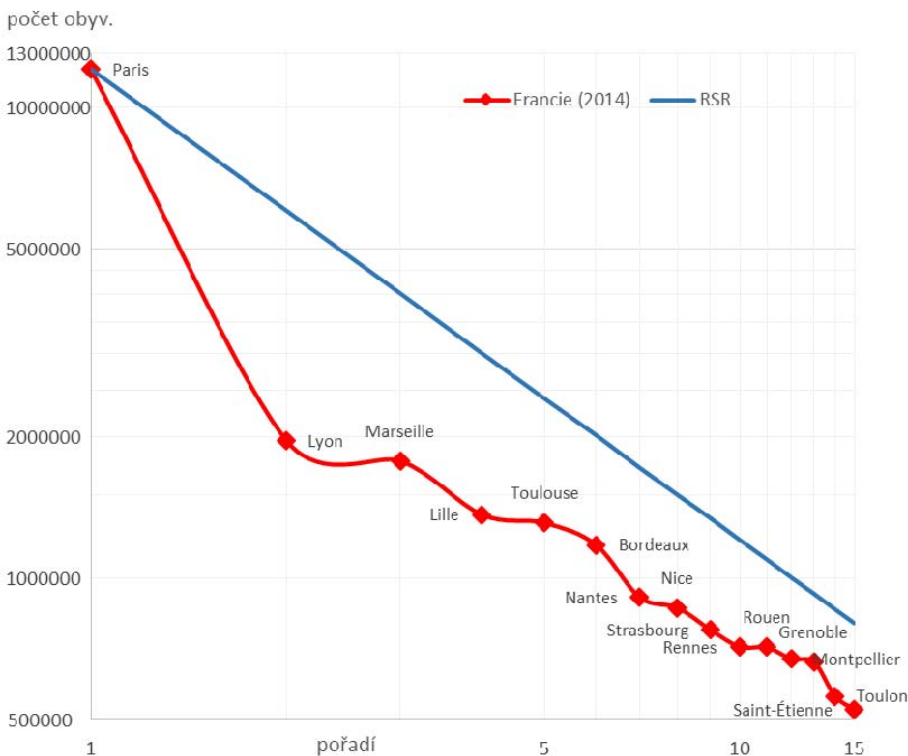
- Obrázek č. 3.1 (str. 102) je konstruován pro města v jejich administrativních hranicích a poukazuje na spíše polycentrický sídelní systém Německa a naopak Paříží dominovaný sídelní systém francouzský.

Obr. 3.1: Průběh rank-size křivky pro německá a francouzská města (stav v roce 2001)

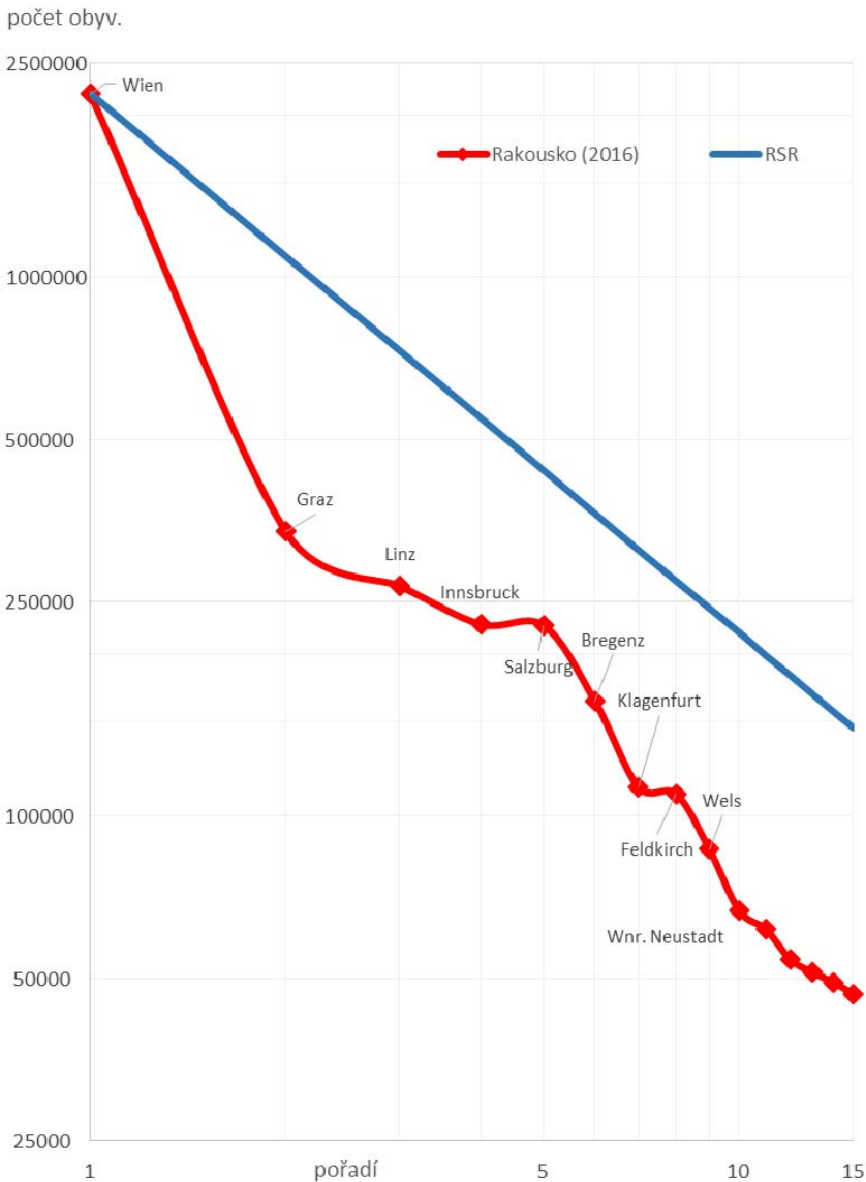

Zipfovo pravidlo (Rank Size Rule)

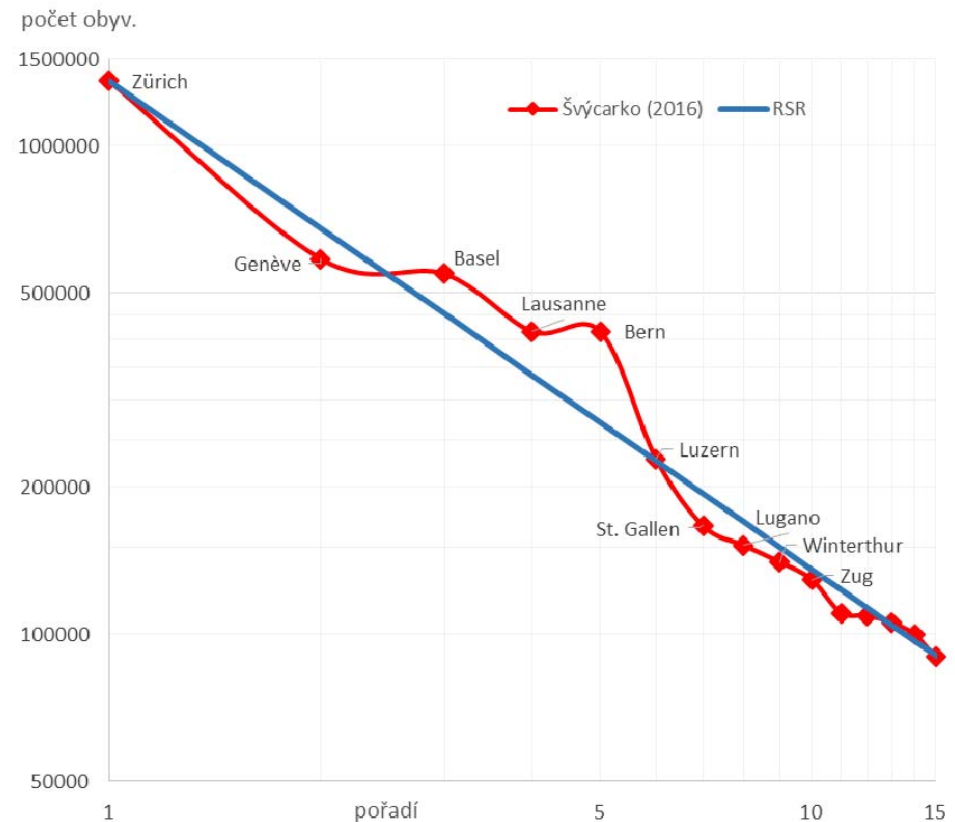
- Francie a Německo – metropolitní oblasti (podle OECD), logaritmická stupnice

Zipfovo pravidlo (Rank Size Rule)

Aglomerace (funkční regiony, 2016)
 Rakouska – typ „primary pattern“ a
 Švýcarska – rozložení blízké teoretickým
 hodnotám RSR

Zipfovo pravidlo (Rank Size Rule)

- „primary pattern“ (vedoucí města) - častější u méně vyspělých zemí
- optimální RSR (nebo „binary pattern“) – častěji u rozvinutých zemí

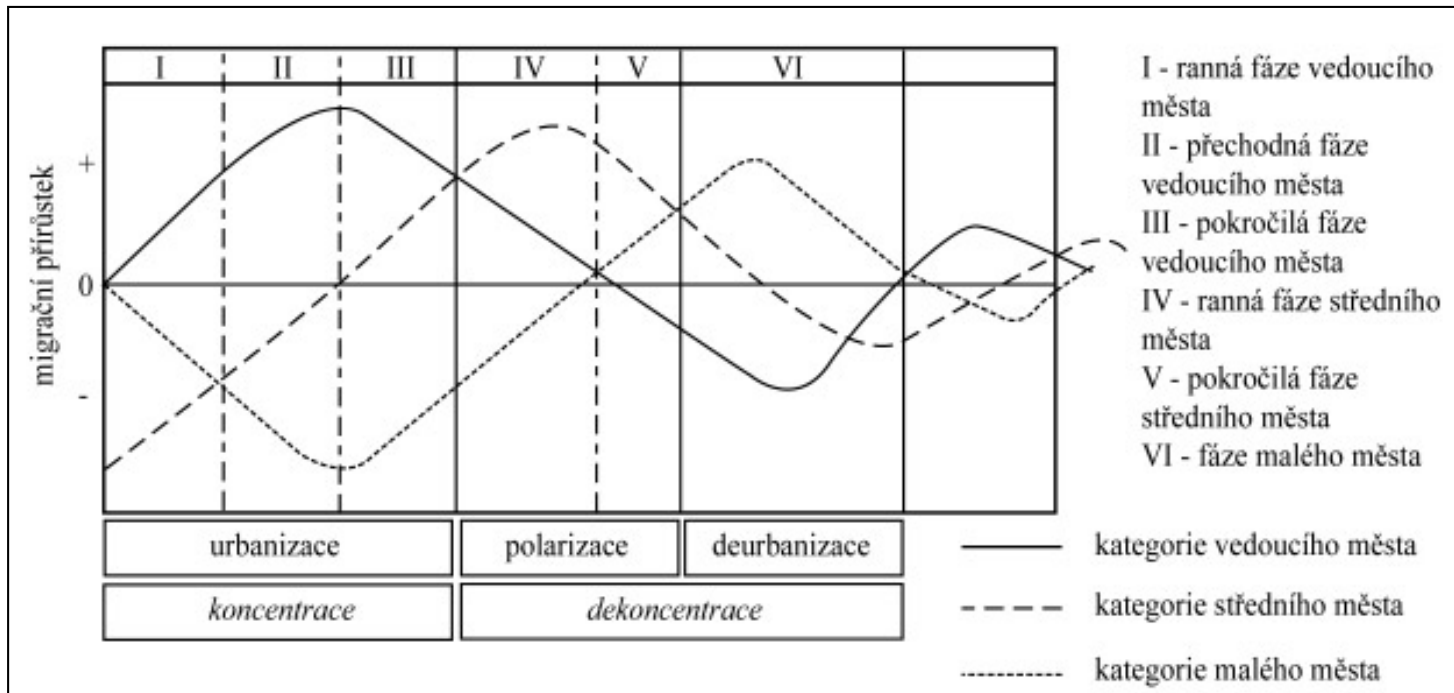
To vedlo k hypotéze, že aktuální stav sídelního systému dané země je přímo závislý na úrovni ekonomického vývoje

- *„rozvojové země vykazují sídelní systém s nadproporčně velkým vedoucím městem, zatímco sídelní uspořádání vysoce urbanizovaných a ekonomicky pokročilých států se blíží spíše ideální křivce“*

Zipfovo pravidlo (Rank Size Rule)

- Empirická pozorování tuto hypotézu spíše vyvrací - RSR uspořádání lze nalézt např. i v Indii nebo Číně (země s dlouhou historií městského vývoje či v Brazílii (velká města založená na výskytu surovinových zdrojů) atd.
- Spíše lze tvrdit, že vedoucí pozice jednoho města je typická pro:
 - sídelní systémy nově se vyvíjejících zemí, kde hlavní/vedoucí město těžší z růstu kapitálu,
 - malé země, kde působí silné procesy ekonomické centralizace (např. Dánsko)
 - země s koloniální a krátkou městskou historií
- Podstatné je i pro jaký sídelní systém se pravidlo modeluje - řada sídelních systémů není ohraničena či se historicky nevyvíjela v rámci stávajících státních hranic

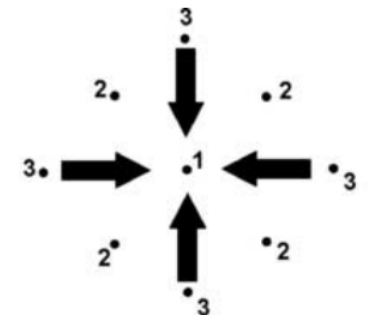
Teorie diferenciální urbanizace

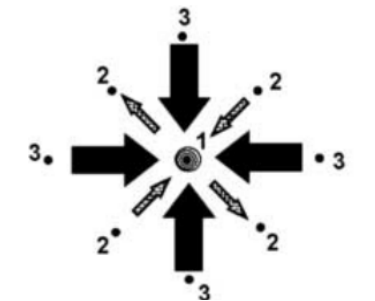
- Teorie sleduje posun maximálních populačních zisků v čase mezi jednotlivými velikostními kategoriemi měst.
- V zásadě rozlišuje tzv. **koncentrační a dekoncentrační fázi vývoje sídelního systému**, v podrobnějším měřítku pak vymezuje šest dílčích etap, v nichž se dynamika populačního růstu posouvá mezi kategoriemi vedoucího města, středního města a malého města

Teorie diferenciální urbanizace

- Raná a přechodná fáze vedoucího města představují období klasické urbanizace, rychle rostoucího jádrového regionu (regionů) koncentrujícího ekonomický a populační růst.
- V dalším vývoji jsou postupně aglomerační výhody vedoucího města oslabovány ztrátami vyplývajícími z intenzivního růstu (nárůst cen pracovní síly a pozemků, dopravní přetížení, apod.)
- Nejintenzivnější růst se přesouvá do kategorie středních měst (zahájení polarizace: pokročilá fáze vedoucího města, raná fáze středního města).

A raná fáze vedoucího města

B přechodná fáze vedoucího města

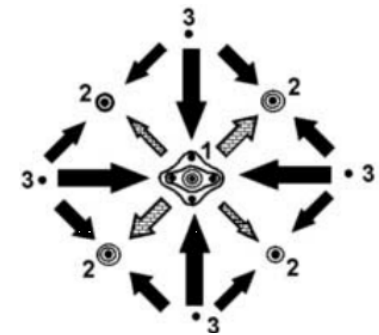
C. pokročilá fáze vedoucího města

1 - vedoucí město Hlavní proud migrace ➡
 2 - střední města Vedlejší proud migrace ➡
 3 - malá města

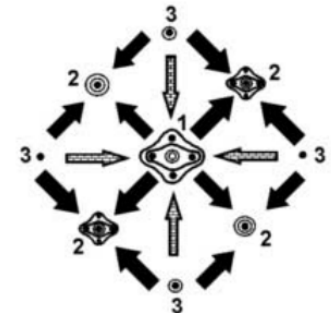
Teorie diferenciální urbanizace

- Nejintenzivnější růst se přesouvá do kategorie středních měst (zahájení polarizace: pokročilá fáze vedoucího města, raná fáze středního města).
- Interakce mezi vedoucím městem a blízkým středním městem vytváří tzv. rozvojové osy, do kterých mohou být zahrnuta rovněž malá města (pokročilá fáze středního města, fáze malého města).
- Urbanizace tak není plošně uniformní vývoj sídelního systému, ale ***komplikovaný soubor často protichůdně působících procesů, časově i prostorově separovaných.***

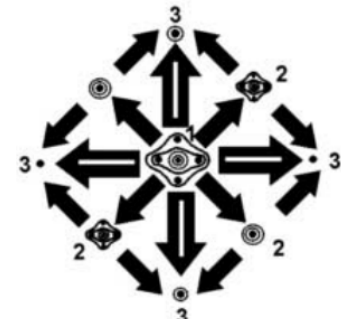
(klasická urbanizace je chápána jako fáze trvající tak dlouho, dokud se nezastaví migrační přírůstky vedoucího města ve prospěch měst střední velikosti)

D. raná fáze středního města

E. pokročilá fáze středního města

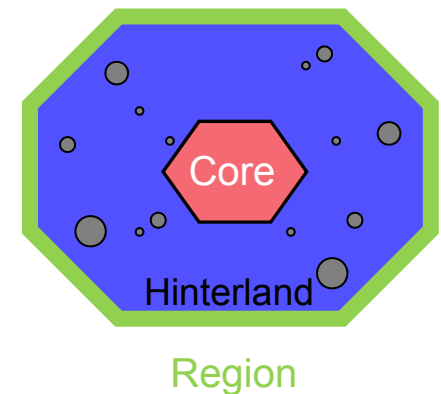
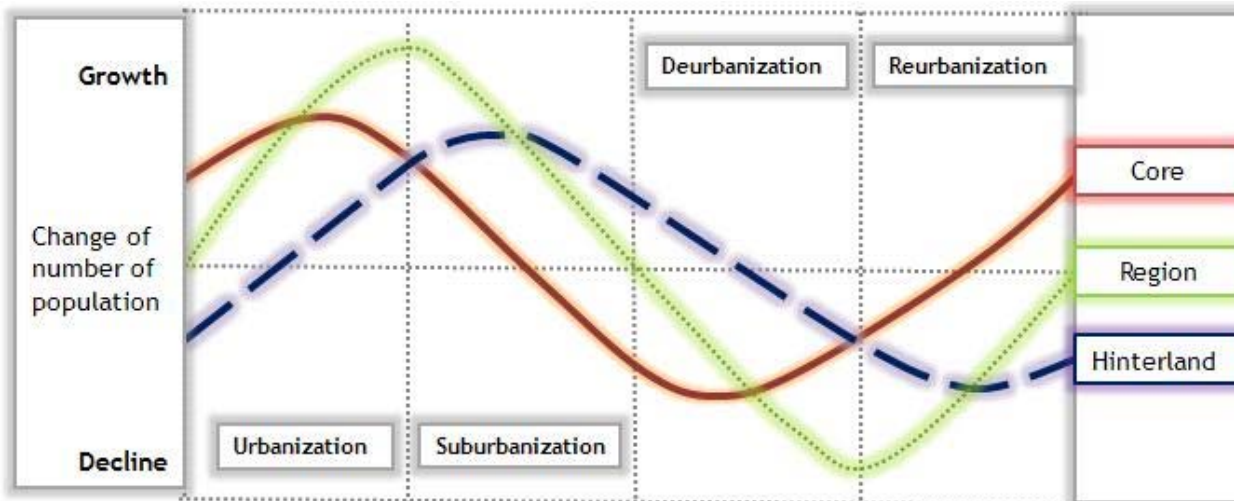

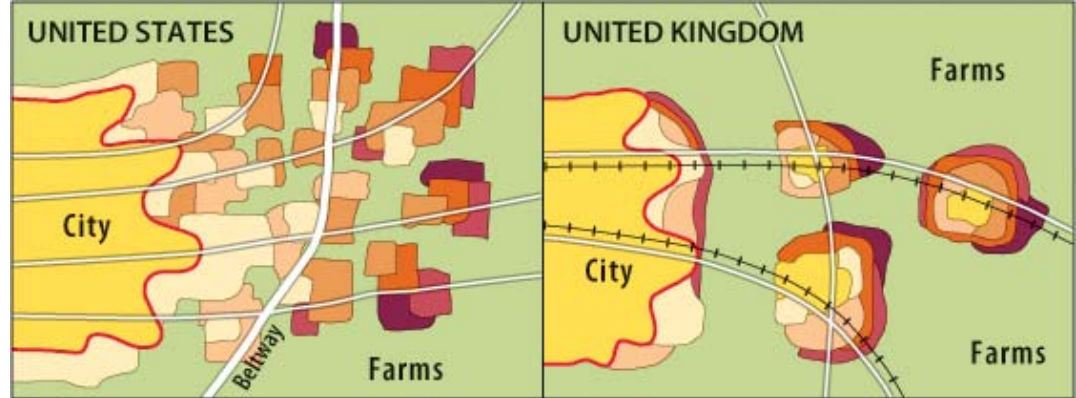
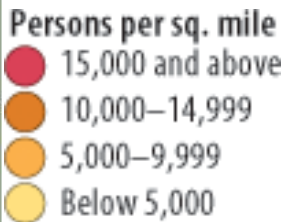
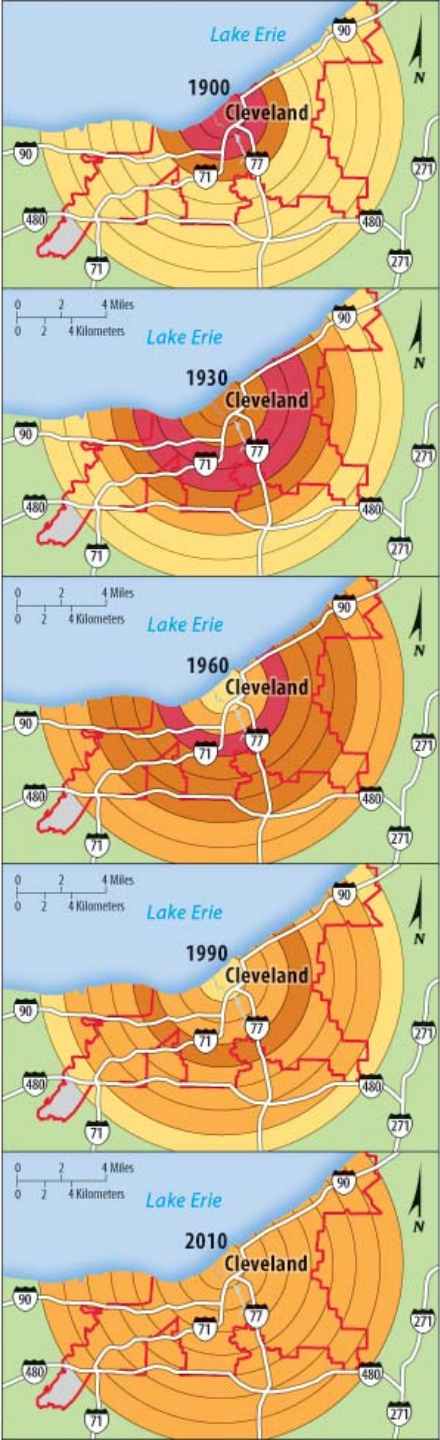
fáze malého města

1 - vedoucí město Hlavní proud migrace ➡
 2 - střední města
 3 - malá města Vedlejší proud migrace ➡

Stádia vývoje měst

- **L. van den Berg a kol. (1982) A Study od Growth and Decline**
- **Urbanizace** – fáze koncentrace obyvatelstva v jádrovém městě, roste i městská aglomerace jako celek
- **Suburbanizace** – snížení dynamiky růstu nebo populační ztráta jádra, příliv obyvatel do okrajových částí aglomerace, aglomerace jako celek roste
- **De(s)urbanizace** – celá aglomerace (jádro i zázemí) se dostává do stagnace či populační ztráty
- **Reurbanizace** – postupné ožívování jádrového města a vyrovnávání negativního populačního vývoje celé aglomerace.

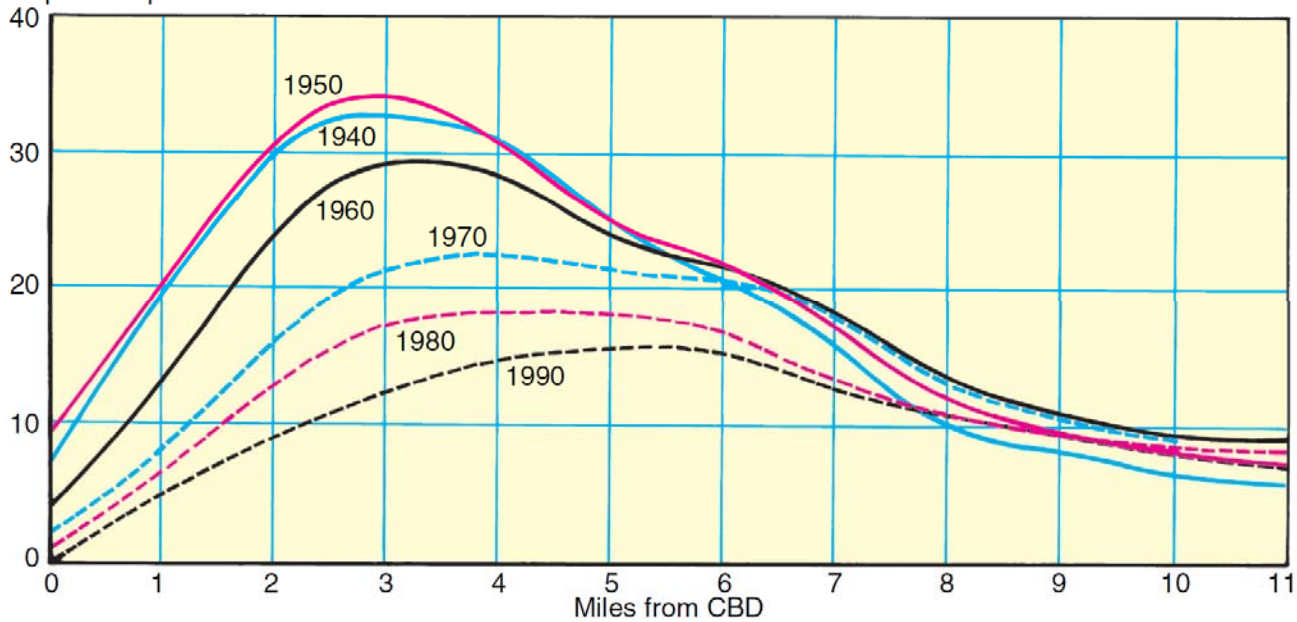

New developments

Population per acre

Pokles sociálního statusu ve zdrojových lokalitách emigrace (vnitřní město)

Bohatší obyvatelé se stěhují z centra

Klesá cena nemovitostí

Klesá daňový výnos

Veřejné služby jsou kráceny, nutné zvýšení daňové sazby

Zesiluje emigrace

Obchody a služby ukončují činnost kvůli nedostatku zákazníků / nízkým tržbám

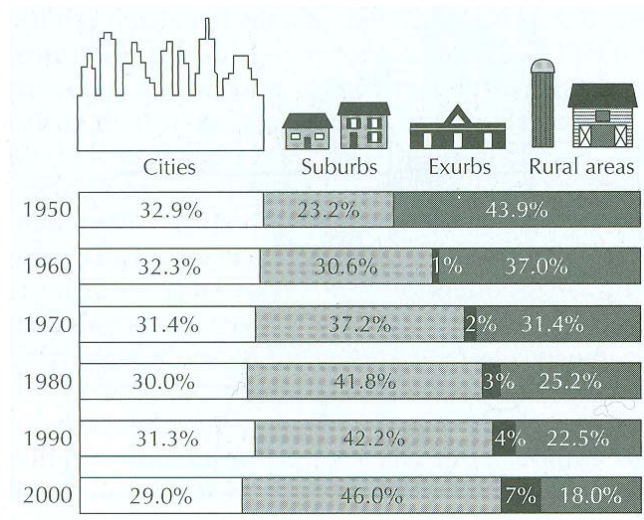
Zanikají pracovní místa

Stav a vzhled nemovitostí i celé části města se dále zhoršuje

Daňový výnos i rozsah poskytovaných služeb se dále snižuje

Úpadek vnitřních měst – urban decay

Město (vnitř. část)	Počet obyv. (tis)		Změna 1950-2000 (%)
	1950	2000	
St. Loius	857	348	-59
Buffalo	580	292	-50
Detroit	1850	951	-49
Cleveland	915	478	-48
Baltimore	950	651	-32
Phila...	2072	1517	-27

Vnitřní struktura měst

Chicagská sociologická škola

(označení myšlenkového proudu v sociologii, který se začal utvářet ve 20. letech 20. století na univerzitě v Chicagu – např. Robert Ezra Park, Ernest Burgess, Herbert Blumer, Everett Hughes, George Herbert Mead, nebo William I. Thomas)

mj. vybudovala směr tzv. humánní ekologie, ve kterém je město studováno jako organismus/komunita a kde probíhají tzv. přirozené procesy popisované klasickou ekologií:

- Městská komunita je definována jako populace obývající určité teritorium a provázaná symbiotickými vztahy
- Členové komunity si vzájemně konkurují a soutěží o příhodná místa ve městě
- Tento „boj“ se vede nástroji tržní ekonomiky a ústí v určité převažující využití území (land use)
- Probíhá segregace obyvatelstva podle jejich schopnosti zaplatit rentu pramenící z různého místa a jeho polohy ve městě
- Ekonomická segregace vede k dominanci určité skupiny/funkce v daném místě - dominanci té skupiny, která je schopná maximalizovat svůj užitek z dané lokalizace v rámci města

Vnitřní struktura měst

⇒ na základě těchto mechanismů vymezovali humánní ekologové přirozené oblasti se stejnými fyzickými, ekonomickými a kulturními charakteristikami:

- CBD (*central business district*) - jádro obchodního, sociálního a kulturního života města. Nejvyšší cena pozemků zde předurčuje umístování pouze nejvýnosnějších aktivit (obchody, kanceláře, finanční instituce). Nejdostupnější oblast města, je zde největší obrát v pohybu obyvatelstva
- Zóna přechodu (*zone of transition*) - původně obytná suburbánní zóna, ale s rozvojem průmyslu se kvalita obydlí v této zóně zhoršila. Populace má rozdílnou skladbu, většinou staří lidé, migranti atd. a je vysoce mobilní – jakmile se obyvatelům zvedne sociální statut, odstěhováávají se
- Bydlení pracujících (*zone of independent workers' homes*) - bydlení těch, kteří se ekonomicky vymanili ze zóny přechodu, ale kteří stále potřebují levný přístup do práce (dělnická třída)
- Obytná zóna (*zone of better residences*) - soukromé domy a kvalitní nájemní bydlení - bydliště střední třídy. Větší přítomnost služeb
- Oblast dojížd'ky (*commuters' zone*) - rodinné domy

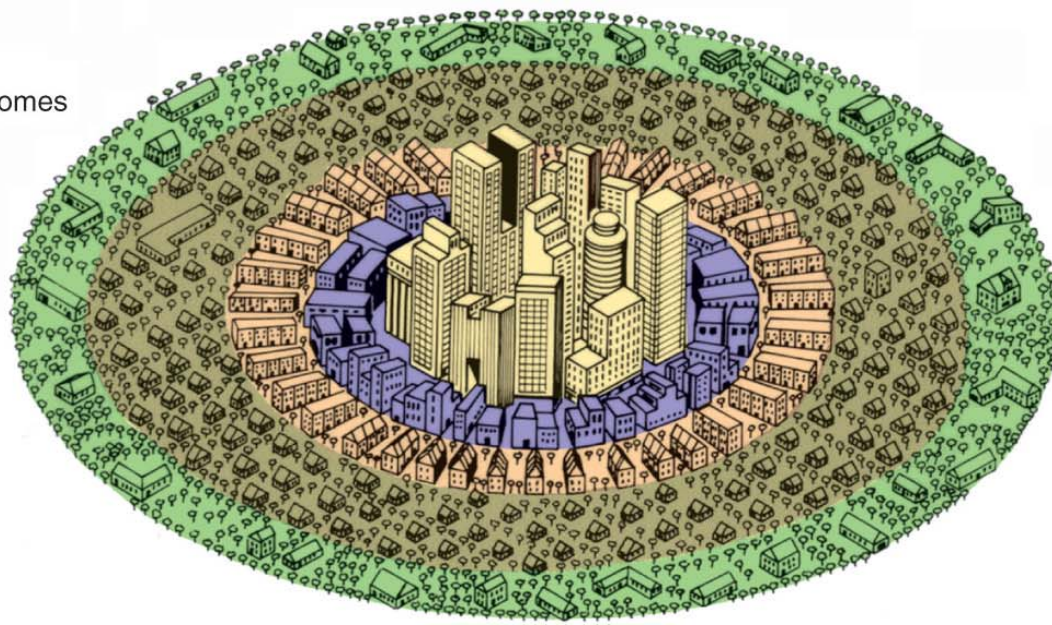
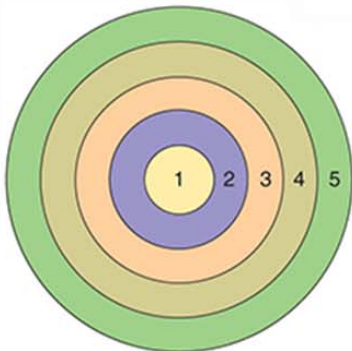
Vnitřní struktura měst

model koncentrických zón (E. Burgess, 1925)

První pokus vysvětlit rozmístění různých sociálních skupin uvnitř města - zjednodušený „ideální“ model především amerických měst, který je v reálném prostředí města ovlivňován dopravními a terénními podmínkami, strukturou ekonomické základny města nebo prostorovou mobilitou populace.

Celý model byl založen na předpokladu expandujícího města s neustálým přílivem etnicky heterogenního obyvatelstva a tzv. filtrace - jednotlivé vlny imigrantů se nejprve přistěhují do nejchudších částí města a postupně s narůstajícím sociálním statusem se stěhují do prestižnějších částí města

- 1 Central business district
- 2 Zone of transition
- 3 Zone of independent workers' homes
- 4 Zone of better residences
- 5 Commuter's zone

Vnitřní struktura měst

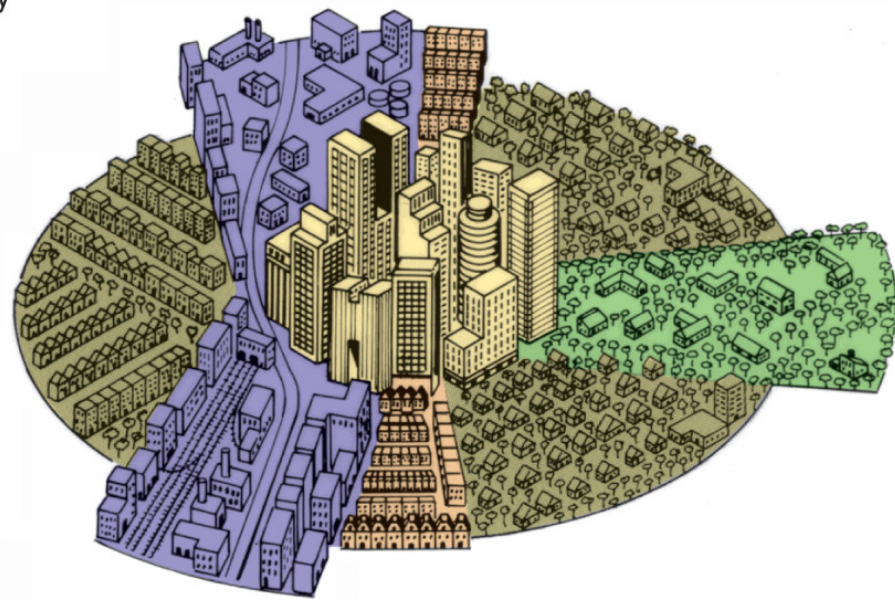
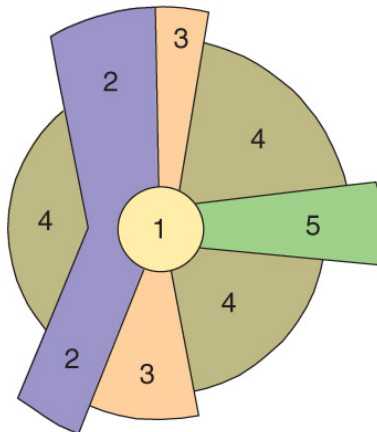
sektorový model (H. Hoyt, 1939)

Modifikace předchozího modelu – pracuje s vlivem dopravy a to zejména železniční na koncentraci průmyslových aktivit a dále předpokládá, že funguje určitá historická setrvačnost ve struktuře města

Analýza výše nájemného z >100 amerických měst => častá koncentrace obyvatel s nízkým příjmem v blízkosti hlavních dopravních tepen, většina pracovala v průmyslu a žila v nekvalitních obytných prostorách. Naopak rodiny s vyšším příjmem žily co dále od CBD a co nejdál od oblasti s průmyslovou zónou

Rozvoj města probíhá ve tvaru koláčových klínů - sektorů (nikoliv v koncentrických zónách) v závislosti na přítomnosti dopravních tepen (železnice, přístav a hromadná doprava do CBD).

1. Central business district
2. Transportation and industry
3. Low-class residential
4. Middle-class residential
5. High-class residential

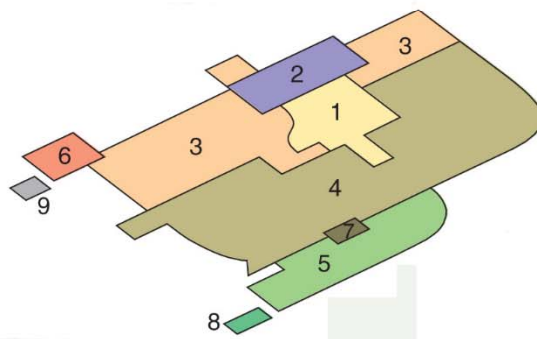
Vnitřní struktura měst

vícejaderný model (C.D. Harris + E.L. Ullman 1945)

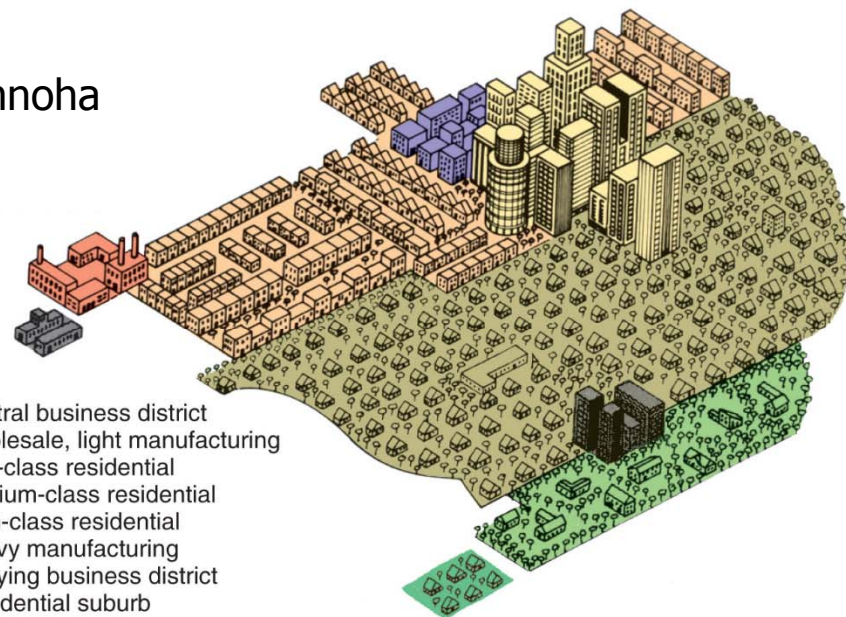
předpokládá existenci více specializovaných okrsků (jader) na území města (nepracuje tedy pouze s jedním jádrem)

1. určité aktivity potřebují speciální podmínky a proto se koncentrují v místech těchto podmínek
2. koncentrované aktivity vytvářejí obdobu aglomeračního efektu a to vede ke vzniku specializovaných okrsků (průmyslové, administrativní)
3. některé aktivity se navzájem vylučují a odpuzují (průmysl a kvalitní bydlení)
4. některé aktivity (velké obchodní domy) by profitovaly z centrální polohy, ale nemohou si ji dovolit např. z důvodu velkých prostorových nároků.

Harris-Ullmanův model pracuje s lokálním kontextem a je proto asi nejbližší realitě – lze ho identifikovat v mnoha evropských městech

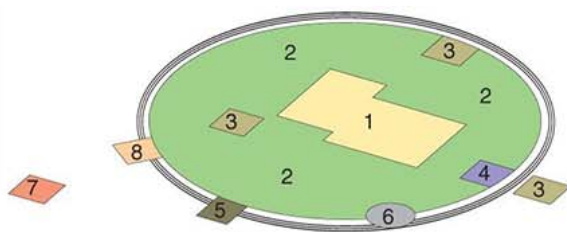
- 1 Central business district
- 2 Wholesale, light manufacturing
- 3 Low-class residential
- 4 Medium-class residential
- 5 High-class residential
- 6 Heavy manufacturing
- 7 Outlying business district
- 8 Residential suburb
- 9 Industrial suburb

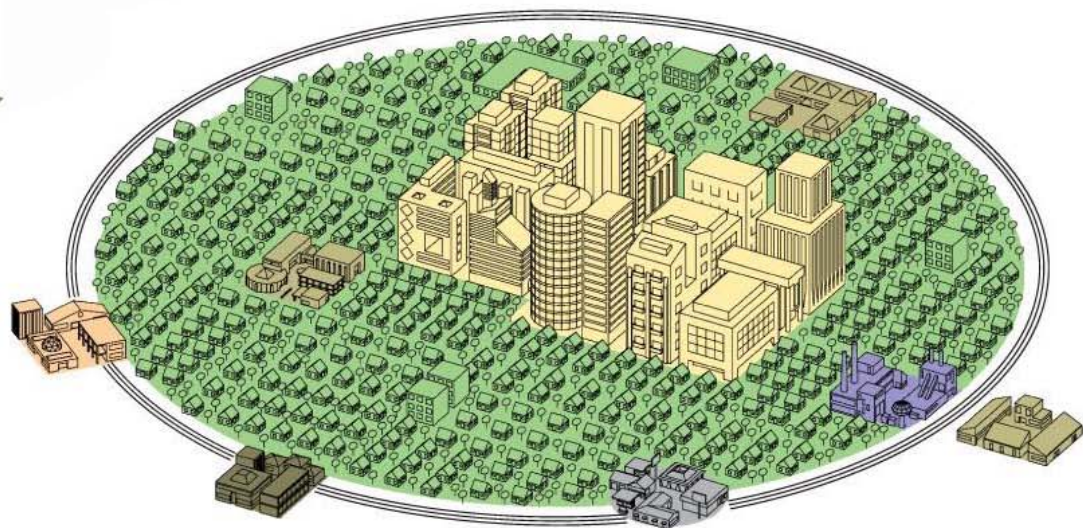
Vnitřní struktura měst „periferní“ model (C.D. Harris)

Modifikace předchozího modelu daná rychle rostoucí automobilizací a suburbanizací
Vnitřní město je obklopeno rozsáhlou rezidenční zástavbou suburbánního typu (nízká hustota),
obslužné okrsky/jádra (tzv. **Edge cities**) jsou propojena městským okruhem (dálnice nebo rychlostní komunikace)

Edge cities - původně rezidenční suburbia, která vlivem koncentrace komerčních aktivit a pracovních příležitostí postupně ztrácí svoji závislost na jádrovém městě a přebírají jeho běžné městské funkce. Velmi často jsou navázána a vznikají jako "korálky" na hlavních komunikačních osách vycházejících z jádrového města.

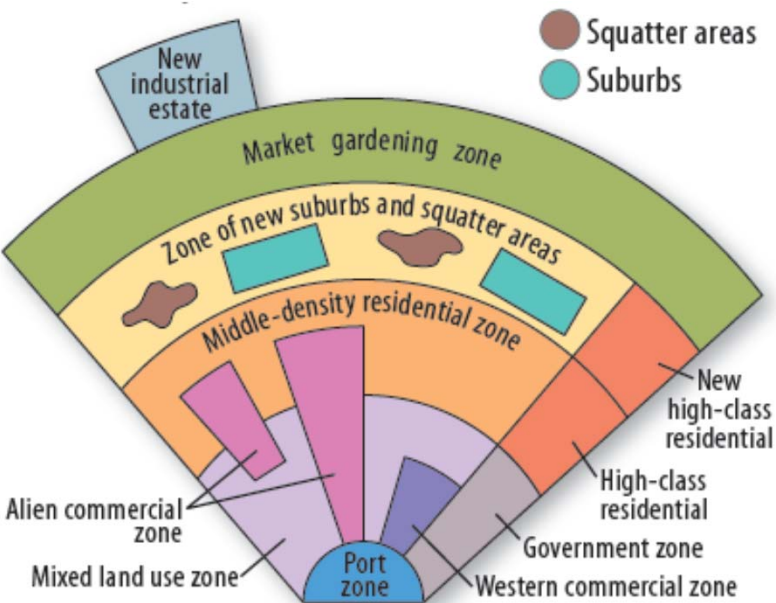
1. Central City
2. Suburban Residential Area
3. Shopping Mall
4. Industrial District
5. Office Park
6. Service Center
7. Airport Complex
8. Combined Employment & Shopping Center

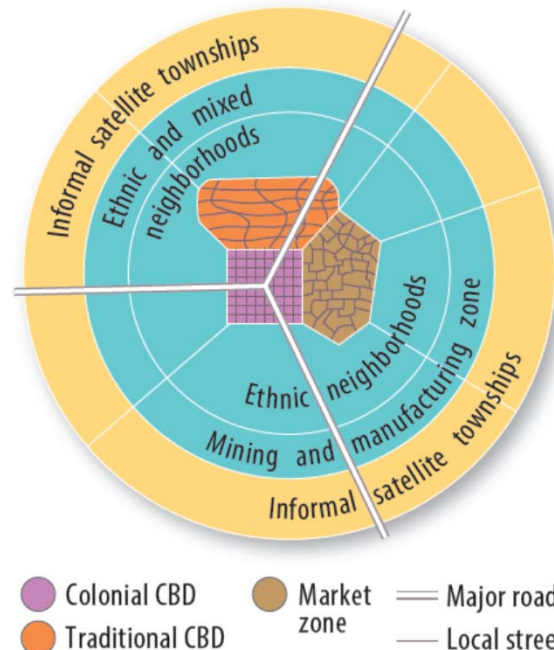
Vnitřní struktura měst

Velkoměsta v rozvojových zemích prošla jiným vývojem v jiných podmínkách, pro jejich studium se aplikují jiné modely

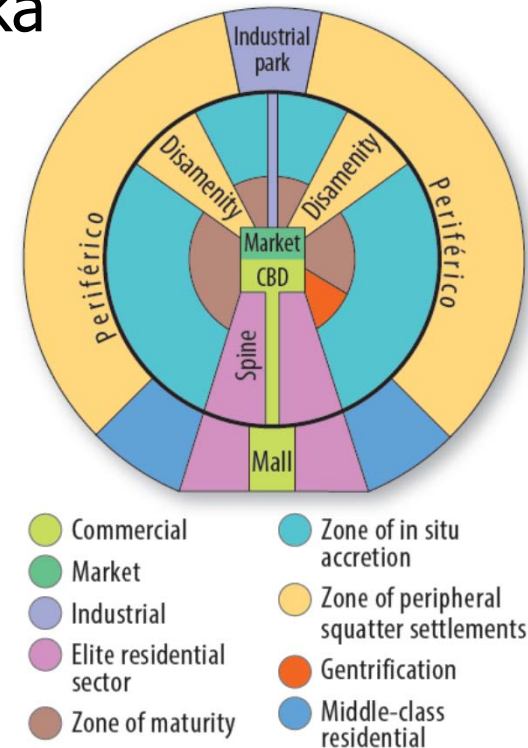
Jižní Asie

Sub-saharská Afrika

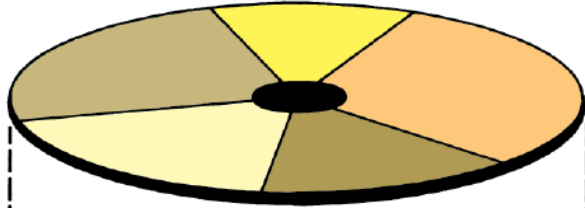

Latinská Amerika

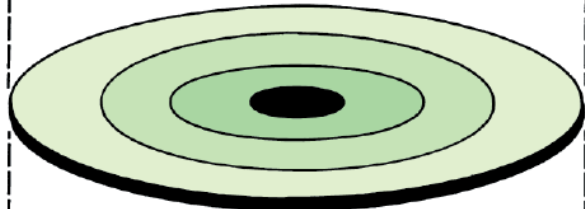

Vnitřní struktura měst

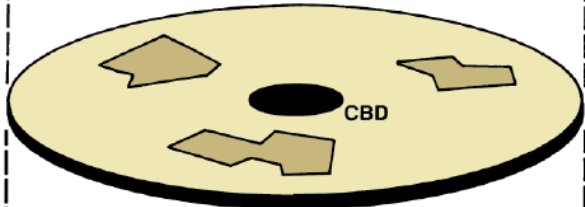
Social status

Family status

Ethnic status

Physical structure

(roads and transit system, land use, built environment, zoning restrictions)

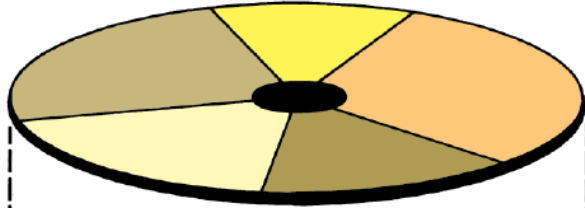
Social space

3D prostorová typologie města na základě ukazatelů společenského statusu, rodinného statusu (také urbanizační ukazatel) a statusu etnického (také ukazatel segregace).

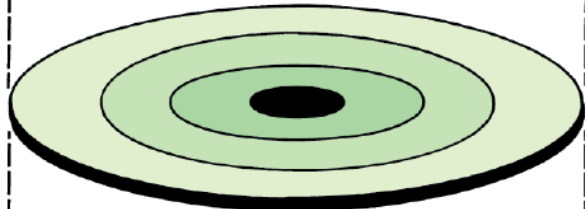
- společenského (ekonomického) statusu - zaměstnanosti či postavení v zaměstnání a vzdělanosti.
- rodinného statusu (zachycuje klesající význam rodiny v městském prostředí jako samostatné ekonomické jednotky) - podíl dětské složky ku počtu žen, počet žen v domácnosti, počet bytů obývaných jednou rodinou atd.
- etnického statusu - poukazuje na vliv etnických a rasových vlivů při výběru bydlení ve městě

Vnitřní struktura měst

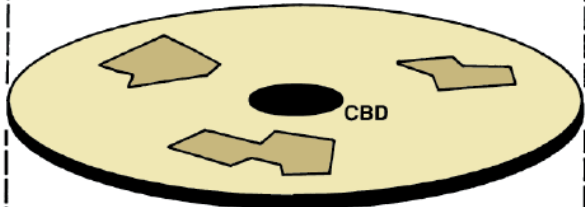
Social status

Family status

Ethnic status

Physical structure

(roads and transit system, land use, built environment, zoning restrictions)

Social space

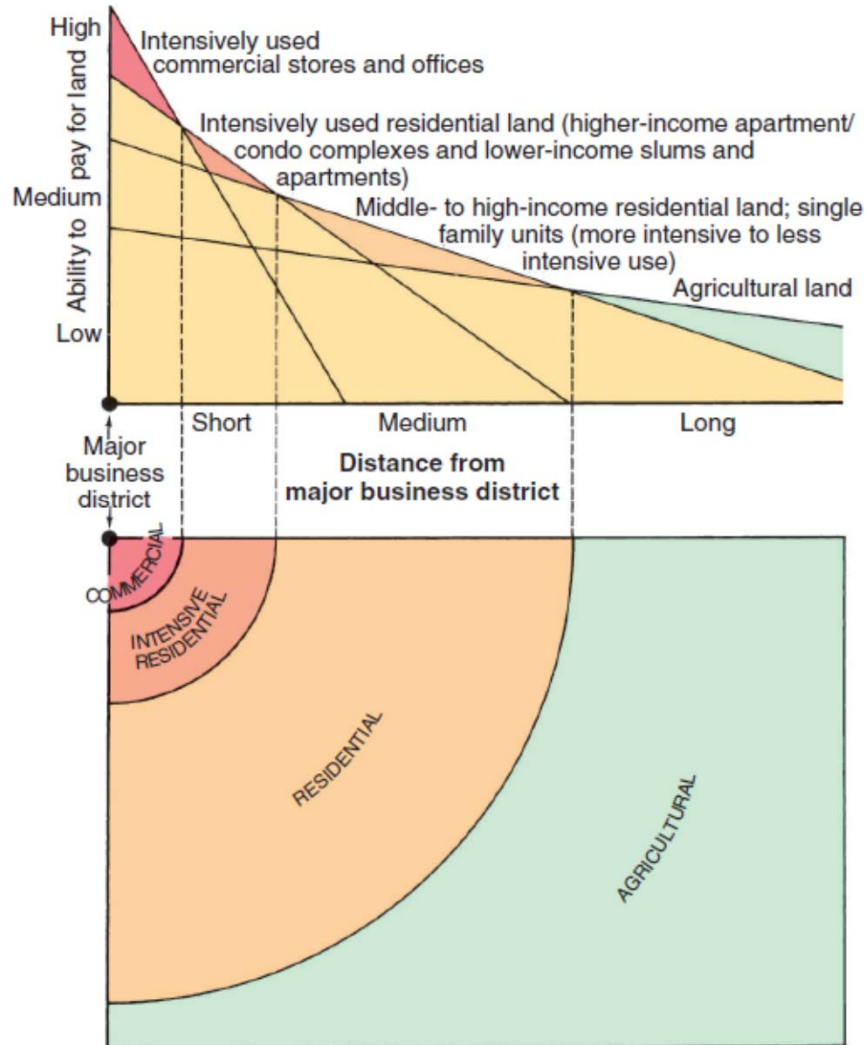
Konfrontace s prostorovými modely Hoyta či Burgesse na příkladu Toronta (Murdie, 1969) přinesla některé obecné závěry:

Prostorová struktura sociálně-ekonomického faktoru je popsitelná sektorovým modelem zatímco rodinný status vytváří spíše strukturu koncentrickou.

Struktura vymezená na základě faktoru segregace (etnického) vytváří potom poměrně jasně ohraničené prostorové shluky.

Vnitřní struktura měst – bid-rent křivka

- Závislost využití půdy na poloze v rámci města

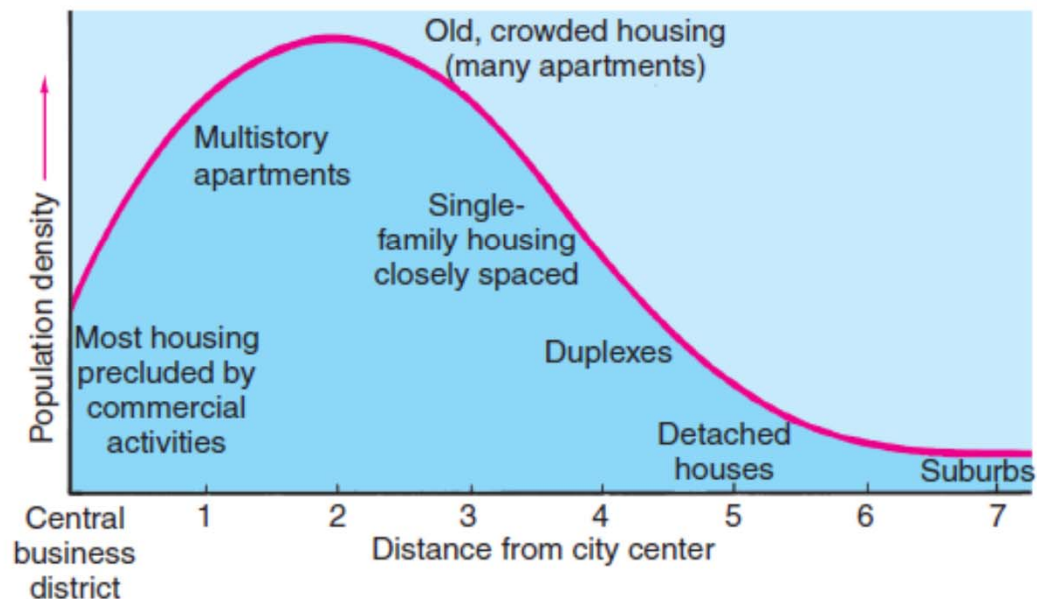
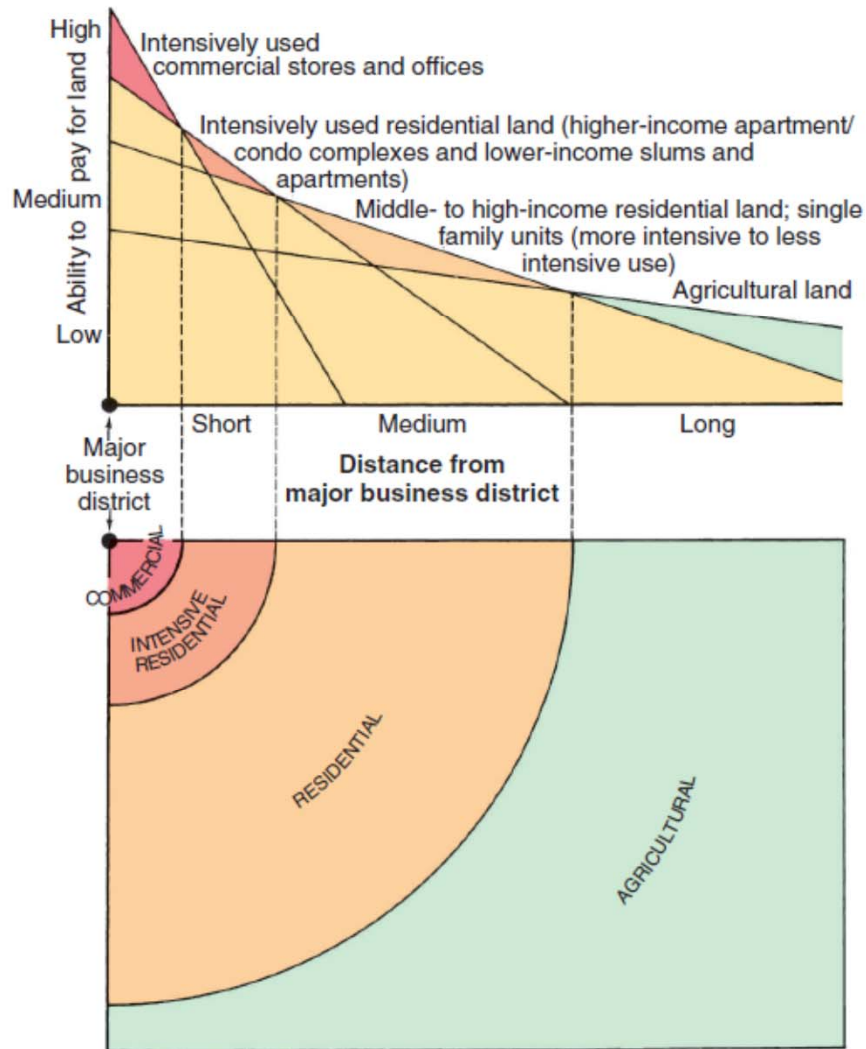
Bid-rent křivka modeluje výši kterou je ochoten subjekt zaplatit za určitou plochu v určité vzdálenosti od centra, tak aby dosáhl určitého užitku. Bid-rent křivku lze konstruovat pro jednotlivé typy využití půdy ve městě.

Každá aktivita - obchod, průmysl či bydlení - má vlastní křivku, která vyjadřuje její schopnost zaplatit polohovou rentu v daném místě ve městě.

Logicky se v centru soustředí aktivity opravdu náročné na dostupnost, připravené více platit a relativně plošně nenáročné (banky, obchodní domy, advokátní kanceláře), tj. funkce vykazující velkou míru zisku na jednotku plochy

Vnitřní struktura měst – bid-rent křivka

- Závislost využití půdy a hustoty zalidnění na poloze v rámci města

Vnitřní struktura měst – bid-rent křivka

Modifikace pro periferní“ model C.D. Harrise

